

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในเรื่อง การพัฒนาโปรแกรมส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาการเรียนการสอนของครูอนุบาลด้วยวิธีการเรียนรู้เชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม แบ่งเป็น 4 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 การพัฒนาครูตามแนวคิดการเสริมสร้างพลังครู

- 1.1 การพัฒนาครู
- 1.2 การเสริมสร้างพลังครู

ตอนที่ 2 วิธีการเรียนรู้เชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

- 2.1 ความหมายของวิธีการเรียนรู้เชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม
- 2.2 แนวคิดหลักการของวิธีการเรียนรู้เชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม
- 2.3 ขั้นตอนการดำเนินงานของวิธีการเรียนรู้เชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม
- 2.4 เทคนิคของวิธีการเรียนรู้เชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม
- 2.5 ประโยชน์ที่ได้จากการใช้วิธีการเรียนรู้เชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

ตอนที่ 3 การจัดการเรียนการสอนระดับปฐมวัย

- 3.1 ปรัชญาและแนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนระดับปฐมวัย
- 3.2 ตัวอย่างแนวคิดในการจัดการเรียนการสอน
- 3.3 การจัดสภาพแวดล้อม
- 3.4 การจัดเตรียมสื่ออุปกรณ์การเรียนการสอน
- 3.5 การจัดกิจกรรมสำหรับเด็กปฐมวัย
- 3.6 การปกครองชั้นเรียน
- 3.7 การวัดและประเมินพัฒนาการเด็กปฐมวัย

ตอนที่ 4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาครูตามแนวการเสริมสร้างพลัง

- 4.1 งานวิจัยต่างประเทศ

4.2 งานวิจัยในประเทศ

ตอนที่ 1 การพัฒนาครูตามแนวคิดการเสริมสร้างพลังครู

การจัดการศึกษาอย่างมีคุณภาพ ต้องประกอบด้วยปัจจัยสำคัญต่าง ๆ ครู ผู้บริหารและบุคลากรทางการศึกษานับเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดปัจจัยหนึ่งซึ่งต้องได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมปัจจุบันซึ่งมีความเจริญก้าวหน้าทางด้านวิชาการและเทคโนโลยีในด้านต่างๆ อย่างรวดเร็ว ย่อมจำเป็นต้องพัฒนาครูให้เป็นผู้มีความรู้และทักษะต่างๆ ในด้านการจัดการเรียนการสอนให้เท่าทันสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปยิ่งขึ้นด้วย

1.1 การพัฒนาครู

1) ความหมาย

ยนต์ ชุ่มจิต (2535) กล่าวว่า การพัฒนาครู คือ การดำเนินงานที่พยายามจะเสริมสร้างให้ครูมีความรู้ ความสามารถ มีทักษะในการสอนและการทำงาน ตลอดจนมีเจตคติที่ดีในการทำงานรวมถึงการมีบุคลิกภาพและคุณธรรมของความเป็นครูที่ดีด้วย

พชนี เศษประเสริฐ (2533) ได้สรุปว่า การพัฒนาครู หมายถึง การดำเนินการที่มุ่งพัฒนาเพื่อเพิ่มพูนความรู้ ความสามารถ ความชำนาญ ประสบการณ์ ทักษะ และวิธีในการทำงาน ตลอดจนทัศนคติและอุปนิสัยต่างๆ ในการปฏิบัติหน้าที่ จนสามารถส่งผลถึงประสิทธิภาพของงาน และบรรลุวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่กำหนดไว้ ซึ่งสามารถเลือกวิธีการต่างๆ ที่เหมาะสมกับบุคคลและองค์กร

สมพร เสวีวัลลภ (2539) กล่าวว่า การพัฒนาครูจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคลากรครูให้เป็นผู้ที่มีความเหมาะสมกับความต้องการขององค์กรทั้งในด้านความรู้ ความสามารถ ทักษะ ความชำนาญ ตลอดจนปรับเปลี่ยนทัศนคติไปในทางที่ดี อันจะส่งผลให้งานขององค์กรหรือหน่วยงานที่ปฏิบัติอยู่ สามารถบรรลุเป้าประสงค์ขององค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงขึ้น

ประยูรศักดิ์ มงคลประสิทธิ์ (2540) ได้สรุปว่า การพัฒนาครูเป็นเรื่องสำคัญและมีความจำเป็นทั้งต่อบุคลากรเองและองค์กร ทั้งนี้เพราะการพัฒนาบุคลากรจะช่วยให้บุคลากรเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถ มีทักษะความชำนาญ ตลอดจนมีทัศนคติที่ดีในการทำงาน อันจะก่อให้เกิดประสิทธิผลของงานต่อไป

เซง (Cheng, 1996) กล่าวว่า การพัฒนาครู หมายถึง กระบวนการที่ประกอบด้วยกิจกรรมอย่างหลากหลายที่ช่วยให้ครูและผู้บริหารเกิดการเรียนรู้และพัฒนาตนเองรวมทั้งเพื่อนร่วมงานให้มีประสิทธิภาพในการจัดการเรียนการสอนให้แก่นักเรียน มีประสิทธิภาพในการทำงานและสนับสนุน ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงบรรยากาศการเรียนรู้ภายในโรงเรียน

กล่าวได้ว่า การพัฒนาครู หมายถึง กระบวนการที่ประกอบด้วยกิจกรรมต่างๆ ที่มุ่งให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของครู ในด้านการจัดการเรียนการสอน การมีความรู้และทักษะในการทำงานเพิ่มขึ้น สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้เป็นอย่างดีรวมทั้งมีเจตคติที่ดีและมีความซื่อสัตย์สุจริตกับงาน เพื่อนำประโยชน์ที่ได้ไปพัฒนาการจัดการเรียนการสอนของตนเองให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นต่อไป

2) ความสำคัญของการพัฒนาครู

การพัฒนาครูให้เป็นบุคคลที่มีศักยภาพอย่างที่สุด จำเป็นต้องกระทำอย่างต่อเนื่องและก่อให้เกิดประโยชน์หลายประการ (ชนัด คุ้มจิต, 2535) ดังนี้

(1) ช่วยพัฒนาคุณภาพและวิธีการทำงานของครู ทำให้ครูมีสมรรถภาพในการสอน มีความรู้เพิ่มขึ้น เข้าใจบทบาทหน้าที่และปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ สามารถแก้ไขข้อบกพร่องได้ดีขึ้น

(2) การพัฒนาครูช่วยทำให้เกิดการประหยัดเวลาและลดความสูญเปล่าทางวิชาการ เพราะครูที่ได้รับการพัฒนาจนเป็นครูที่มีคุณภาพนั้นย่อมไม่ทำอะไรผิดพลาดง่ายๆ สามารถใช้สื่อการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพ สอนนักเรียนได้ผลเต็มที่และตรงตามจุดประสงค์ ส่วนนักเรียนก็มีความรู้ความสามารถตามเกณฑ์ที่กำหนด

(3) การพัฒนาครู ช่วยให้ครูเรียนรู้งานในหน้าที่ได้เร็วขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งครูที่เพิ่งได้รับการบรรจุเข้าทำงานใหม่ๆ และครูที่ย้ายไปสอน ณ ที่ทำงานแห่งใหม่

(4) การพัฒนาครู ช่วยแบ่งเบาหรือลดภาระหน้าที่ของผู้บังคับบัญชาหรือหัวหน้างานในสายงานต่างๆ เพราะครูที่ได้รับการพัฒนาอย่างดีและต่อเนื่อง จะมีความเข้าใจงานการสอนและงานอื่นๆ ได้เป็นอย่างดี

(5) การพัฒนาครู ช่วยกระตุ้นให้ครูปฏิบัติงานเพื่อความเจริญก้าวหน้าในตำแหน่งหน้าที่การงาน กล่าวคือ ทำให้ครูทุกคนมีโอกาสก้าวหน้าไปสู่ตำแหน่งทางการบริหารที่มีสถานภาพดีขึ้น

(6) การพัฒนาครู ช่วยทำให้ครูเป็นบุคคลที่ทันสมัยอยู่เสมอทั้งในด้านความรู้และเทคโนโลยีต่างๆ รวมทั้งหลักการปฏิบัติงานและเครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ

นอกจากนั้น เชน (Cheng, 1996) ได้สรุปความสำคัญของการพัฒนาครู โดยแบ่งการมีประสิทธิผลและการพัฒนาเป็น 3 ระดับ ดังนี้

- (1) การมีประสิทธิผลและการพัฒนาระดับบุคคล
  - (1.1) กระตุ้นให้ครูเกิดแรงจูงใจและมีความรู้สึกยึดมั่นผูกพันกับงานมากขึ้น
  - (1.2) สนับสนุนให้มีความรู้ ทักษะและความเชี่ยวชาญในการทำงานสูงขึ้น
  - (1.3) ช่วยให้ครูมีความก้าวหน้าในอาชีพมากขึ้น
  - (1.4) ช่วยให้ครูเห็นภาพจุดมุ่งหมายและวัตถุประสงค์เกี่ยวกับนโยบายและเข้าใจแนวการปฏิบัติของโรงเรียนได้ชัดเจนขึ้น
  - (1.5) ช่วยให้ครูเกิดความพึงพอใจในงาน
  - (1.6) พัฒนาศักยภาพของครูแต่ละคน
  - (1.7) เพิ่มความเชื่อมั่นในตนเอง
- (2) การมีประสิทธิผลและการพัฒนาระดับคณะทำงาน
  - (2.1) กระตุ้นการทำงานร่วมกันในกลุ่ม
  - (2.2) สร้างความตั้งใจในการทำงานเป็นหมู่คณะ
  - (2.3) เพิ่มสัมพันธภาพและความสนิมสนมในการทำงาน
  - (2.4) ได้เรียนรู้จากสมาชิกคนอื่น
  - (2.5) เข้าใจและยอมรับข้อเสนองานใหม่ๆ ในกลุ่ม
  - (2.6) เกิดความพร้อมเพรียงกันในกลุ่ม
  - (2.7) เพื่อแก้ข้อขัดแย้งในกลุ่ม
  - (2.8) ช่วยให้เกิดการสื่อสารที่ดีระหว่างสมาชิกในกลุ่ม

(2.9) สร้างแนวคิด แนวทางการแก้ปัญหาและการตัดสินใจที่ดีให้เกิดขึ้น

ในกลุ่ม

(3) การมีประสิทธิผลและการพัฒนาระดับโรงเรียน

(3.1) เพิ่มคุณภาพในการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียน

(3.2) ปรับปรุงการจัดการของบุคลากรให้ดีขึ้น

(3.3) สร้างวัฒนธรรมของโรงเรียน

(3.4) พัฒนาสัมพันธภาพที่ดีระหว่างบุคลากรในโรงเรียน

(3.5) เปิดโอกาสให้มีการพูดคุยและพัฒนาเกี่ยวกับพันธกิจ(Mission)

และเป้าหมาย

(3.6) ช่วยให้การนำการเปลี่ยนแปลงหรือนวัตกรรมทางการศึกษาไปใช้

(3.7) ช่วยให้เห็นความต้องการในการพัฒนาระยะยาวของโรงเรียน

(3.8) เปิดโอกาสให้เกิดการมีส่วนร่วมในโรงเรียนมากขึ้น

3) แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาครู

เซง (Cheng, 1996) ได้กล่าวว่า การพัฒนาครูแต่ดั้งเดิมมักเป็นการพัฒนาที่ควบคุมและวางแผนโดยนักการศึกษาจากส่วนกลาง เน้นการพัฒนาครูแบบบนลงล่าง (Top-down) เป้าหมายมุ่งการพัฒนาที่ครูโดยไม่ได้คำนึงถึงความต้องการของผู้บริหารโรงเรียน เนื้อหาของกิจกรรมมุ่งที่ความรู้และทักษะเป็นสำคัญ ซึ่ง คอมบส์ (Combs, 1988 อ้างถึงใน Cheng, 1996) ได้ชี้ให้เห็นว่า การปฏิรูปการศึกษาอาจเกิดอุปสรรคปัญหา จากการให้ความสำคัญในการฝึกอบรมเกี่ยวกับความรู้และทักษะมากเกินไป หรือ จากการมองด้านเดียวหรือการกำหนดข้อตกลงที่ผิด และรวมทั้งการทำงานด้วยวิธีการแบบบนลงล่าง (Top-down) พร้อมทั้งให้คำแนะนำว่าการปฏิรูปการศึกษาที่ประสบความสำเร็จ ควรคำนึงถึงความต้องการของแต่ละระดับในโรงเรียน ได้แก่ ผู้บริหาร ครูและนักเรียน และควรจะคำนึงถึงการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านพฤติกรรมและความคิดของผู้เข้าร่วมการพัฒนาด้วย

ตั้งแต่ปี ค.ศ.1980 เป็นต้นมา การพัฒนาครูในประเทศตะวันตก รวมทั้งประเทศในแถบเอเชียแปซิฟิกได้มีการเคลื่อนไหวโดยการควบคุมจากภายนอกสู่การพัฒนาที่มีโรงเรียนเป็นฐาน ซึ่งแนวคิดใหม่เกี่ยวกับการพัฒนาครูโดยเน้นรูปแบบให้โรงเรียนเป็นฐาน รวมทั้ง

การจัดการและการประเมินการพัฒนาครูนี้ ได้เกิดขึ้นในโรงเรียนและควบคุมโดยคณะครู ซึ่งได้แสดงรายละเอียดไว้ในตารางที่ 1 ดังนี้

ตารางที่ 1 การเปรียบเทียบแนวคิดดั้งเดิมกับแนวคิดใหม่เกี่ยวกับการพัฒนาครู

แนวคิดดั้งเดิมเกี่ยวกับการพัฒนาครู	แนวคิดใหม่เกี่ยวกับการพัฒนาครู
<p>1. ควบคุมจากภายนอก</p> <ul style="list-style-type: none"> • นักการศึกษาจากส่วนกลางเป็นผู้วางแผนและจัดกิจกรรมที่เน้นนโยบายเป็นสำคัญ • ครูไม่ได้ตั้งใจเข้าร่วมกิจกรรมและแสดงความคิดเห็น • กิจกรรมไม่เป็นไปตามความต้องการของครู • กิจกรรมจัดขึ้นในสถานที่ภายนอกโรงเรียน 	<p>1. โรงเรียนเป็นฐาน</p> <ul style="list-style-type: none"> • ครูเป็นผู้วางแผนและจัดกิจกรรม มีเนื้อหาที่ออกแบบตามความต้องการของครูแต่ละคน • ครูมีความตั้งใจเข้าร่วมกิจกรรมและร่วมแสดงความคิดเห็นกับผู้อื่น • กิจกรรมเป็นไปตามความต้องการของครู • กิจกรรมมักจัดในโรงเรียน ครูไม่จำเป็นต้องทิ้งหน้าที่และสามารถฝึกปฏิบัติได้ทันที
<p>2. มุ่งการแก้ไข</p> <ul style="list-style-type: none"> • กิจกรรมจัดขึ้นเพื่อมุ่งแก้ปัญหาเมื่อเกิดปัญหาในการจัดการศึกษา • มุ่งสนใจปัญหาโดยทั่วไป ไม่ได้มุ่งความต้องการของโรงเรียนใดเป็นพิเศษ 	<p>2. มุ่งการพัฒนา</p> <ul style="list-style-type: none"> • กิจกรรมวางแผนโดยมุ่งพัฒนาตามความต้องการของครู คณะทำงานและโรงเรียน • ตอบสนองความต้องการของโรงเรียน
<p>3. เป็นระยะและไม่เป็นระบบ</p> <ul style="list-style-type: none"> • กิจกรรมจัดขึ้นชั่วคราวและจัดทำโดยผู้เชี่ยวชาญภายนอก • ไม่มีกลยุทธ์ระยะยาวและไม่มีการจัดการที่เป็นระบบ 	<p>3. ต่อเนื่องและเป็นระบบ</p> <ul style="list-style-type: none"> • กิจกรรมรวมอยู่ในแผนปฏิบัติการประจำปี และได้รับการสนับสนุนจากผู้บริหาร โรงเรียน • มีกลยุทธ์ระยะยาวและการจัดการที่เป็นระบบ

ตารางที่ 1 (ต่อ) การเปรียบเทียบแนวคิดดั้งเดิมกับแนวคิดใหม่เกี่ยวกับการพัฒนาครู

แนวคิดดั้งเดิมเกี่ยวกับการพัฒนาครู	แนวคิดใหม่เกี่ยวกับการพัฒนาครู
<p>4. เนื้อหา</p> <ul style="list-style-type: none"> ● ไม่เป็นเรื่องเดียวกัน ไม่ปะติดปะต่อ ● เน้นมากเกินไปในเรื่องสัมฤทธิ์ผลของความรู้ทางเทคนิควิธีและการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม 	<p>4. เนื้อหา</p> <ul style="list-style-type: none"> ● ต่อเนื่องและเข้มข้น ● มีการคำนึงถึงทั้งเทคนิควิธี เจตคติ ค่านิยม และความเชื่อร่วมกันทั้งหมด
<p>5. มุ่งที่บุคคล</p> <ul style="list-style-type: none"> ● เน้นการปรับปรุงของครูเป็นรายบุคคล แต่ละเลขการพัฒนาเป็นคณะและทั้ง โรงเรียน 	<p>5. มุ่งที่บุคคล คณะทำงานและโรงเรียน</p> <ul style="list-style-type: none"> ● เน้นการพัฒนาทุกระดับทั้งครูเป็นรายบุคคล คณะทำงานและระดับ โรงเรียน
<p>6. สำหรับครูเท่านั้น</p>	<p>6. ไม่เพียงแต่สำหรับครูเท่านั้น แต่ยังสำหรับผู้บริหารและบุคลากรที่สนับสนุนการเรียนการสอนด้วย</p>
<p>7. วิทยากรส่วนใหญ่เป็นคนภายนอก</p> <ul style="list-style-type: none"> ● บุคคลเหล่านี้ไม่คุ้นเคยกับสภาพในโรงเรียน ไม่สามารถยกตัวอย่างที่สัมพันธ์กับสภาพจริงได้ 	<p>7. วิทยากรเป็นทั้งคนภายในและภายนอก</p> <ul style="list-style-type: none"> ● เนื้อหาเหมาะสมกับความต้องการของสมาชิก และกรณีตัวอย่างจริงที่นำมาแลกเปลี่ยนกันนั้นที่เป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติจริง
<p>8. คณะครูในโรงเรียนเป็นผู้รับฝ่ายเดียว</p>	<p>8. คณะครูในโรงเรียนมีบทบาทเต็มที่</p>
<p>9. ลักษณะกิจกรรมค่อนข้างตายตัว</p> <ul style="list-style-type: none"> ● มุ่งการบรรยายเป็นหลัก 	<p>9. ลักษณะกิจกรรมหลากหลาย</p> <ul style="list-style-type: none"> ● มีทั้งสัมมนา, พุดคุย, ประชุมเชิงปฏิบัติการ, ให้คำแนะนำขณะลงมือปฏิบัติจริง, อภิปรายร่วมกัน เป็นกลุ่มย่อย, วิจัยชั้นเรียน, ประเมินผล, ฯลฯ
<p>10. แรงจูงใจ</p> <ul style="list-style-type: none"> ● กระตุ้นให้คณะครูมีส่วนร่วมโดยให้รางวัลจากภายนอก เช่น การเลื่อนขั้นและการลดภาระงาน 	<p>10. แรงจูงใจ</p> <ul style="list-style-type: none"> ● คณะครูมีส่วนร่วมด้วยแรงจูงใจจากภายในตนเองซึ่งเป็นรางวัลภายใน เช่น การเจริญงอกงามที่เพิ่มขึ้นและความรู้สึกเป็นเจ้าของงาน

ที่มา จาก Cheng และ Tam (Cheng&Tam, 1994 อ้างถึงใน Cheng, 1996)

4) ข้อเสนอแนะในการพัฒนาครู

การพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงการจัดการเรียนการสอนของครู ควรสร้าง ข้อตกลงเบื้องต้นเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงนั้น เพื่อประโยชน์สูงสุดต่อการนำไปใช้ ซึ่งมีข้อตกลง พื้นฐาน ดังนี้ (Fullan, 1982)

(1) อย่ายึดติดกับความคิดของตนเองคนเดียว แต่จงช่วยกันหรือร่วมกันกับ เพื่อนร่วมงานในการแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับผู้อื่น เพื่อพัฒนาความคิดที่ร่วมกันริเริ่มนั้นให้ เป็นไปได้

(2) เมื่อเริ่มการเปลี่ยนแปลง ช่วงแรกจะรู้สึกไม่ชัดเจน เกิดความคลุมเครือ เมื่อลงมือกระทำไประยะหนึ่งแล้วจะค่อยๆ เกิดความกระจ่างขึ้น

(3) ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นจะเป็นพื้นฐานที่นำไปสู่ความสำเร็จ โดยเฉพาะ ในช่วงต้นๆ ถ้าราบรื่นตลอดแสดงว่าการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นไม่สำคัญมากนัก

(4) การเปลี่ยนแปลงต้องเกิดจากแรงผลักดันบางอย่าง แต่จะเปลี่ยนไปในทาง ที่เหมาะสม เมื่อครูมีโอกาสดังกล่าวแสดงความคิดเห็น มีจุดยืนของตัวเอง ได้มีการปฏิสัมพันธ์กับ เพื่อนร่วมงานและได้รับความช่วยเหลือทางวิชาการ

(5) การเปลี่ยนแปลงที่ดีและได้ผลอย่างถาวร ต้องใช้เวลาและเปลี่ยนแปลงอย่าง ค่อยเป็นค่อยไป

(6) เมื่อครูไม่ยอมรับการเปลี่ยนแปลงใดๆ หรือการนำไปใช้ไม่ได้ผล ไม่ใช่ เกิดจากการต่อต้านความเปลี่ยนแปลงทุกอย่าง แต่อาจเป็นเพราะเกิดความสงสัยว่าการเปลี่ยนแปลง นั้นดีและคุ้มค่าหรือไม่ ครูไม่รู้จะทำอย่างไร หรือไม่มีเวลาให้เพียงพอ

(7) ในระยะแรกการเปลี่ยนแปลงไม่จำเป็นต้องเกิดขึ้นพร้อมๆ กันทุกคน แต่จะมี คนเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ จากผลการกระทำของครูที่เปลี่ยนแปลงก่อน

(8) ต้องมีการวางแผนการทำงานที่เข้าใจธรรมชาติของกระบวนการเปลี่ยนแปลง และคำนึงถึงองค์ประกอบที่สำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงที่ได้ผล

(9) ข้อค้นพบที่ได้ ต้องได้จากการพิจารณาหลายๆ ด้าน ความรู้ตามทฤษฎี อย่างเดียวนั้นไม่เพียงพอสำหรับการปฏิบัติงานจริงๆ ครูต้องอาศัยการตัดสินใจเฉพาะหน้า ปฏิภาณ และการเข้าใจถึงความสัมพันธ์ระหว่างหมู่คณะของสมาชิก

(10) ต้องคำนึงถึงสภาพและวัฒนธรรมของโรงเรียน การเปลี่ยนแปลงทาง การศึกษาในเรื่องใดก็ตามจะต้องเปลี่ยนเข้าไปถึงความเป็นอยู่ของบุคลากรในโรงเรียนจึงจะเป็น การเปลี่ยนแปลงที่แท้จริง

นอกจากนี้ ยนต์ ชุ่มจิต (2535) ได้กล่าวว่า การพัฒนาครูควรมีความสอดคล้องกับหลักการต่างๆ ดังนี้

- (1) การเรียนรู้เกิดขึ้นได้ตลอดเวลา
- (2) การเรียนรู้ซึ่งเอื้อต่อบุคคลได้กระทำในสถานการณ์หนึ่งควรให้เป็นไปตามความประสงค์ ความต้องการ ความจำเป็น และประสบการณ์ในอดีต
- (3) เมื่อมีการใช้วิธีการบังคับ การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นอาจจะตรงกันข้ามกับสิ่งที่ปรารถนา
- (4) บุคคลทุกคนที่อยู่ในสถานการณ์ รวมทั้งผู้ประสานงาน ที่ปรึกษาของครู เป็นผู้ที่กำลังเรียนรู้ตามธรรมชาติ
- (5) ความเจริญงอกงามของครูได้รับการส่งเสริมเมื่อครูได้แลกเปลี่ยนความคิด และทดสอบสมมติฐานที่ได้ตั้งไว้
- (6) “เวลาสำหรับการเรียนรู้อย่างจริงจัง” “วิธีการแก้ไขการให้ผลป้อนกลับ” และ “คำแนะนำในการสอน” ส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้
- (7) การพิจารณาวินิจฉัยอย่างต่อเนื่องเกี่ยวกับผู้เรียนและเงื่อนไขทางการเรียนอื่นๆ มีส่วนช่วยให้เกิดการเรียนรู้

เมลนิก (Melnick, 1981 อ้างถึงใน ยนต์ ชุ่มจิต, 2535) ได้ศึกษาพบว่า การพัฒนาครูมีความจำเป็นต้องร่วมมือกันเพื่อพิจารณาตัดสินใจในสิ่งที่สำคัญๆ เช่น จุดประสงค์ วิธีการประเมินผล ภายในบรรยากาศของความไว้วางใจและความเคารพนับถือซึ่งกันและกัน

กัสกี (Gusky, 1982 อ้างถึงใน จริยาภรณ์ สกุลพราหมณ์, 2539) เสนอแนะว่า นักพัฒนาโปรแกรมควรจะใช้กิจกรรมที่ตอบสนองต่อความต้องการของครูในขณะนั้น แนวคิดที่นำเสนอจะต้องง่ายและนำไปใช้ในห้องเรียนได้ทันที การศึกษาผลกระทบของโปรแกรมการอบรมที่มีต่อความเชื่อของครู ต้องกระทำอย่างระมัดระวัง และได้เสนอรูปแบบการสอนที่เป็นลำดับต่อเนื่องในกระบวนการเปลี่ยนแปลงของครูว่า ตั้งอยู่บนความคิดที่ว่า การเปลี่ยนแปลงเป็นกระบวนการการเรียนรู้สำหรับครูที่มีพัฒนาการและตั้งอยู่บนรากฐานของประสบการณ์ การฝึกปฏิบัติการสอนที่ครูใช้มาก มักมาจากประสบการณ์ในห้องเรียน และผลที่มาจากรูปแบบการสอนที่ตั้งอยู่บนแนวคิดดังกล่าวที่คณะผู้ให้การอบรมคำนึงถึงคือ การเปลี่ยนแปลงด้านการปฏิบัติของครูในห้องเรียน การเปลี่ยนแปลง ด้านผลการเรียนของนักเรียน และการเปลี่ยนแปลงด้านความเชื่อ ทักษะของครู เพราะว่าหลังจากที่ครูได้สังเกตเห็นความเปลี่ยนแปลงในห้องเรียน

แล้ว ครูจะสร้างสรรค์ผลงานในทางบวกเกี่ยวกับการเรียนรู้ของนักเรียน แล้วจึงจะเปลี่ยนความเชื่อเกี่ยวกับการปฏิบัติตามมา การมีประสบการณ์ที่ได้รับความสำเร็จเป็นสิ่งสำคัญสำหรับครู ครูจะต้องลองทำกิจกรรมใหม่ๆ และต้องได้รับการสนับสนุนให้ปฏิบัติได้สำเร็จเสียก่อน แล้วกิจกรรมนั้นจะกลายมาเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมประจำวันในห้องเรียน

จอยซ์และเชาว์เออร์ส (Joyce and Showers, 1980 อ้างถึงใน ยนต์ ชุ่มจิต, 2535) ได้สรุปว่าครูเป็นผู้เรียนที่ยิ่งใหญ่ด้วยสมรรถวิสัยในการพัฒนาทักษะที่มีอยู่และทักษะใหม่ๆ นอกจากนี้วิธีการสาธิตช่วยให้ครูพัฒนาความรู้ที่มีอยู่และได้ปรับปรุงทักษะ โดยเฉพาะการนำมาร่วมใช้กับวิธีอื่นๆ จะเป็นวิธีการที่มีประสิทธิภาพมากที่สุดในการช่วยให้ครูได้พัฒนาทักษะใหม่ ๆ หรือนำมาใช้ในการสอน และได้เพิ่มเติมว่าการใช้สถานการณ์จำลองและการให้ผลป้อนกลับสามารถช่วยให้ครูเกิดการพัฒนาคด้วยวิธีการริเริ่มด้วยตนเองและนำทักษะใหม่ ๆ ไปประยุกต์ใช้

สรุปได้ว่าการพัฒนาครูนั้นมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง และมีแนวคิดที่หลากหลายซึ่งนำไปสู่ลักษณะการปฏิบัติที่แตกต่างกัน และเห็นได้ว่ามีแนวคิดใหม่ที่เริ่มเป็นที่นิยม เนื่องจากเป็นแนวคิดที่สามารถให้ผลการพัฒนาที่ถาวร ยั่งยืน และมีหลักการที่สอดคล้องกับแนวคิดใหม่ในการพัฒนาในด้านต่าง ๆ นั้น คือ การเสริมสร้างพลังครู (Teacher Empowerment)

1.2 การเสริมสร้างพลังครู (Teacher Empowerment)

1) ความหมาย

ชอร์ท (Short, 1994 อ้างถึงใน Fleming, 1996) กล่าวว่า การเสริมสร้างพลังครู หมายถึง กระบวนการที่ครูพัฒนาความสามารถของตนเองเพื่อความก้าวหน้าในการทำงานและสามารถแก้ปัญหาต่างๆ ด้วยตนเองได้

เรนิฮาน (Renihan, 1992 อ้างถึงใน Fleming, 1996) อธิบายว่า การเสริมสร้างพลังครู หมายถึง การที่ครูได้ตัดสินใจเกี่ยวกับการทำงานร่วมกัน มีโอกาสสร้างเป้าหมายและวัตถุประสงค์ ได้ปฏิบัติตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ และมีโอกาสเป็นผู้นำ

ดิกสัน (Dixon, 1992 อ้างถึงใน ประวิต เรวาวรรณ, 2539) ได้อธิบายว่า หลักการของการเสริมสร้างพลัง คือ การเปิดโอกาสให้บุคลากรในองค์กรได้มีส่วนร่วมตัดสินใจ กำหนดเป้าหมายที่ต้องการ สร้างวิสัยทัศน์ (Vision) กำหนดพันธกิจ (Mission) และร่วมมือกำหนดแผนงาน (Program) ซึ่งจะมีผลให้เกิดความรู้สึกรับผิดชอบผูกพันกับองค์กร (Organization Commitment) มีความรู้สึกเป็นเจ้าของ และเกิดความพึงพอใจในงาน (Job Satisfaction)

จากคำอธิบายข้างต้นสรุปได้ว่า การเสริมสร้างพลังครู หมายถึง กระบวนการที่ครูพัฒนาความสามารถของตน ด้วยการมีส่วนร่วมตัดสินใจเกี่ยวกับการทำงาน กำหนดเป้าหมาย ปฏิบัติตามแผนงานและสามารถแก้ปัญหาต่างๆ ร่วมกัน จนเกิดความเชื่อมั่นในตนเอง ความรู้สึกเป็นเจ้าของและมีความพึงพอใจในงาน

2) แนวทางในการเสริมสร้างพลังครู

แฮลลิ่งเกอร์ และ ริชาร์ดสัน (Hallinger and Richardson, 1988 อ้างถึงใน Fleming, 1996) ได้อธิบายว่า การทำงานที่มุ่งให้เกิดการเสริมสร้างพลังครูและพัฒนาศักยภาพการเรียนรู้ของผู้เรียนนั้น จำเป็นต้องเพิ่มการปฏิสัมพันธ์กันระหว่างครูให้มากขึ้นในการวางแผนหลักสูตรและการตัดสินใจที่จะจัดการเรียนการสอนร่วมกัน

แดนโตนิโอ (Dantonio, 1995 อ้างถึงใน Fleming, 1996) ได้อธิบายเกี่ยวกับแนวทางในการเสริมสร้างพลังครูว่า การทำงานที่มีการร่วมมือกันระหว่างครูในโรงเรียน สามารถเพิ่มและช่วยพัฒนาการทำงานซึ่งกันและกันระหว่างเพื่อนร่วมงาน ซึ่งครูสามารถนำไปใช้เป็นการพัฒนาจากล่างขึ้นบน

นอกจากนั้น แมรอฟ (Maeroff, 1988 อ้างถึงใน Crum, 1995) ได้เสนอแนะว่า การพัฒนาบุคลากรประจำการ (Inservice education) อย่างมีคุณภาพนั้น สามารถเป็นแนวทางในการเสริมสร้างพลังครู โดยช่วยลดปัญหาการขัดแย้ง สร้างเครือข่ายในการทำงาน เพิ่มความเชื่อมั่นในตนเองและส่งเสริมการทำงานร่วมกันระหว่างครู

ในด้านของผู้บริหาร บาคารัค (Bacharach, 1990 อ้างถึงใน Fleming, 1996) ได้ทำการศึกษาและพบว่า ผู้บริหารควรจะให้โอกาสครูในการเข้าร่วมตัดสินใจในด้านการพัฒนาและการประเมินด้านแหล่งทรัพยากร ด้านวัสดุอุปกรณ์ และด้านการพัฒนาวิชาชีพของตนเอง นับเป็นประเด็นสำคัญของการมีส่วนร่วมที่อาจจะพัฒนาเป็นรูปแบบง่ายๆ เพื่อให้ครูมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ซึ่งเป็นแนวทางในการเสริมสร้างพลังครู

กล่าวได้ว่า แนวทางในการเสริมสร้างพลังครู คือ การเพิ่มการปฏิสัมพันธ์กันระหว่างครู การร่วมมือกันในการทำงาน การพัฒนาบุคลากรประจำการ และการเปิดโอกาสให้ครูมีส่วนร่วมในการตัดสินใจด้านต่างๆ ของผู้บริหาร ซึ่งกลวิธีสำคัญประการหนึ่งที่พบว่าสามารถใช้ได้ผลดีในการเสริมสร้างพลังของบุคลากรในองค์กรรวมถึงครูด้วย ได้แก่ วิธีการเรียนรู้เชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

ตอนที่ 2 วิธีการเรียนรู้เชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

2.1 ความหมายของวิธีการเรียนรู้เชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

วิธีการเรียนรู้เชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Learning and Action หรือ PLA) มีความหมายเดียวกับวิธีการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหา (Participatory Rural Appraisal หรือ PRA) หมายถึง วิธีการพัฒนาโดยศึกษาเกี่ยวกับประเด็นปัญหาเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของชุมชน เป็นกระบวนการเรียนรู้ในลักษณะกึ่งทางการ จากคนในชุมชน พร้อมกับคนในชุมชนและโดยคนในชุมชน โดยมีเนื้อหาที่เกี่ยวกับสถานะของชุมชน (สุภางค์ จันทวานิช, 2540)

แชมเบอร์ส และ แบลคเบิร์น (Chambers and Blackburn, 1996) ให้อธิบายว่าวิธีการเรียนรู้เชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม สามารถกล่าวได้ว่าเป็นแนวคิด วิธีการและการแสดงออกของชุมชน เพื่อที่จะวางแผนการทำงาน ดำเนินงานและประเมินผลการทำงานร่วมกัน ซึ่งเป็นวิธีการที่ปรับมาจากการประเมินสถานะชนบทอย่างรวดเร็ว (Rapid Rural Appraisal หรือ RRA) มีความแตกต่างตรงที่วิธีการเรียนรู้เชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเน้นกระบวนการทำงานที่

เสริมสร้างพลังให้กับคนในชุมชน ในขณะที่การประเมินสถานะชนบทอย่างเร่งด่วนมุ่งที่จะหาข้อมูลจากคนในชุมชน

มาสคาเรนาส (Mascarenhas, 1991 อ้างถึงใน เจนจิรา คงสุข, 2540) กล่าวว่า การให้ประชาชนในชนบทมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหา ซึ่งในที่นี้หมายถึงวิธีการเรียนรู้เชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นวิธีการที่มุ่งค้นหาและพัฒนาความสามารถ ศักยภาพและเสริมพลังอำนาจให้กับคนในท้องถิ่น โดยกระบวนการพัฒนาเพื่อแก้ปัญหาที่พบในชุมชนของตน

กล่าวโดยสรุป วิธีการเรียนรู้เชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม หมายถึง แนวคิดวิธีการเพื่อที่จะวางแผน ดำเนินงานและประเมินผลการทำงานร่วมกัน โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อแก้ปัญหาคตามความต้องการของชุมชน ด้วยวิธีการของคนในชุมชนเอง จนเกิดเป็นความสามารถและการเสริมสร้างพลังอำนาจให้กับคนในชุมชน

2.2 แนวคิดหลักการของวิธีการเรียนรู้เชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

สุรางค์ จันทวนิช (2540) ได้อธิบายถึงแนวคิดหลักการของวิธีการเรียนรู้เชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมไว้ ดังนี้

- 1) นักวิจัย นักพัฒนาและชุมชนต้องเกิดการเปลี่ยนกระบวนทัศน์ของการพัฒนาก่อน
- 2) วิธีวิทยาใหม่เป็นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน
- 3) เป็นการทำงานจากล่างสู่บน
- 4) ชุมชนเกิดภาวะเสรี มีอำนาจวาดภาพฝันเป้าหมายของตนเอง
- 5) ชุมชนเกิดความรับผิดชอบจากการเป็นผู้ร่วมรับผลประโยชน์
- 6) วิธีวิทยานี้เป็นยุทธศาสตร์เพื่อการอยู่รอด (Survival strategy)

2.3 ขั้นตอนการดำเนินงานของวิธีการเรียนรู้เชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

สุภางค์ จันทวานิช (2540) ได้อธิบายถึงขั้นตอนในการดำเนินงานร่วมกันระหว่างนักวิจัยและคนในชุมชนตามแนวของวิธีการเรียนรู้เชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมว่ามีขั้นตอนต่างๆ ดังนี้

- 1) การสร้างความสัมพันธ์
- 2) การเก็บและวิเคราะห์ข้อมูลร่วมกัน
- 3) การร่วมกำหนดลำดับความสำคัญของปัญหา
- 4) การกำหนดลำดับความเป็นไปได้ในการแก้ปัญหา
- 5) การจัดทำแผนจัดการทรัพยากรชุมชน
- 6) การดำเนินการพัฒนาตามแผนพัฒนา
- 7) การติดตามผล วิเคราะห์อุปสรรคและปรับปรุงแผนงาน
- 8) การติดตามผล

ความคิดดังกล่าวข้างต้นสอดคล้องกับที่ มาสคาเรนาฮาส (Mascarenhas, 1991 อ้างถึงใน เจนจิรา กงสุข, 2540) ได้สรุปขั้นตอนการดำเนินงานของวิธีการเรียนรู้เชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ดังนี้

- 1) กำหนดพื้นที่ที่จะดำเนินการ
- 2) เลือกบุคคลผู้เข้าร่วมทีมงาน ประกอบด้วยนักพัฒนา และชาวบ้าน
- 3) ทีมงานร่วมกันดำเนินการเก็บข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับเรื่องที่พัฒนาโดยใช้กิจกรรมต่างๆ เช่น (1) การเดินสำรวจ ในด้านสภาพความเป็นอยู่ อาชีพและสภาพปัญหาที่มีในชุมชน ฯลฯ (2) การทำแผนที่สังคม ในค่ายวิทยาการ/ภูมิปัญญาท้องถิ่น ฯลฯ (3) การทำบันทึกเหตุการณ์สำคัญเกี่ยวกับขนบธรรมเนียมประเพณี เทศกาล งานบุญสำคัญๆ และเหตุการณ์สำคัญๆ ในชุมชน

- 4) ทีมงานร่วมกันวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูล
- 5) ทีมงานร่วมกันกำหนดลำดับความสำคัญของปัญหา
- 6) ทีมงานร่วมกันกำหนดลำดับความเป็นไปได้และลำดับความสำคัญในการแก้ปัญหาต่างๆ
- 7) ทีมงานร่วมกันทำแผนการจัดการทรัพยากรหมู่บ้านหรือชุมชนเพื่อแก้ปัญหาที่กำหนดไว้

8) ทีมงานดำเนินงานตามแผนที่กำหนดไว้

แชมเบอร์ และ แบลกเบิร์น (Chambers and Blackburn, 1996) ได้อธิบายถึงขั้นตอนการดำเนินงานของวิธีการเรียนรู้เชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมว่า เป็นวิธีการกว้างๆ ที่มุ่งเปิดโอกาสให้คนในชุมชนได้แสดงความคิดเห็นและแลกเปลี่ยนข้อมูลซึ่งกันและกัน นอกจากนี้ยังเป็น การกระตุ้นให้ร่วมกันอภิปรายและวิเคราะห์ข้อมูล

ราวี (Ravi, 1996) ได้เสนอว่า ผู้วิจัยควรจะเตรียมชุมชนโดยพยายามหาข้อสรุปจากการประชุมและอธิบายให้ชุมชนได้เข้าใจจุดมุ่งหมายของกิจกรรมว่าเป็นการเรียนรู้จากชุมชนเกี่ยวกับแนวทางและสถานะของชุมชน ซึ่งชุมชนควรจะให้ความสนใจในการแลกเปลี่ยนข้อมูลเกี่ยวกับชุมชนของตนเองให้มาก นอกจากนั้นยังควรให้ความสนใจเกี่ยวกับช่วงเวลาว่าควรเป็น ช่วงที่คนในชุมชนสามารถเข้าร่วมกิจกรรมกับผู้วิจัยได้ โดยไม่ตรงกับเทศกาลใดๆ ของชุมชนนั้นๆ หรือเป็นช่วงเวลาที่มีสมาชิกจำนวนมากมีความสะดวกในการร่วมกิจกรรม

สรุปได้ว่า ขั้นตอนการดำเนินงานของวิธีการเรียนรู้เชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นวิธีการที่มุ่งให้คนในชุมชนทำงานร่วมกัน แลกเปลี่ยนข้อมูลซึ่งกันและกัน อภิปรายและวิเคราะห์ข้อมูลร่วมกัน ในช่วงเวลาที่คนในชุมชนเข้าร่วมกิจกรรมได้อย่างสะดวก เพื่อพัฒนาชุมชนด้วยวิธีการของตนเอง

2.4 เทคนิคของวิธีการเรียนรู้เชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

เทคนิคของวิธีการเรียนรู้เชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม คือ การทำงานร่วมกันระหว่างนักวิจัยกับคนในชุมชนซึ่งมีเทคนิคต่าง ๆ มากมายและมีความน่าสนใจที่จะใช้เพื่อเก็บข้อมูลของชุมชนได้เป็นอย่างดี โดยใช้วิธีต่าง ๆ ดังนี้

1) การสัมภาษณ์ (Interview)

เป็นรูปแบบของปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้ถามและผู้ตอบ มีลักษณะยืดหยุ่น ที่ผู้สัมภาษณ์มีโอกาสอธิบายขยายความหรือซักถามคำถามเพิ่มเติมติดต่อกันเพื่อให้ผู้ตอบเข้าใจ

จุดประสงค์ของการสัมภาษณ์ และสามารถสังเกตพฤติกรรมต่างๆ ของผู้ตอบได้ (สุรางค์ จันทวานิช , 2540)

ขั้นตอน

- 1.1) เตรียมการสัมภาษณ์ เตรียมคำถาม อุปกรณ์และติดต่อผู้ถูกสัมภาษณ์
- 1.2) เริ่มการสัมภาษณ์ สร้างบรรยากาศที่เป็นกันเอง ถ้าจำเป็นต้องจดบันทึกหรือใช้เครื่องบันทึกเสียงต้องแจ้งให้ผู้ถูกสัมภาษณ์ทราบ
- 1.3) สัมภาษณ์ ด้วยภาษาที่สุภาพเข้าใจง่าย และทำให้เห็นว่าคำตอบที่ให้จะเป็นเรื่องพิเศษเฉพาะตัว
- 1.4) บันทึกข้อมูล โดยรีบทำบันทึกหลังสัมภาษณ์เสร็จทันที
- 1.5) อบรมผู้สัมภาษณ์จำนวนมากในการวิจัย ควรอธิบายให้เข้าใจวัตถุประสงค์การใช้คำถาม การเลือกเก็บข้อมูลและแนะนำให้ศึกษาสภาพท้องถิ่น

2) การทำตารางบันทึกเหตุการณ์สำคัญ (Time Line)

เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อให้ได้ข้อมูลในอดีตของชุมชน และเป็นการค้นหาเหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นและวิธีการต่างๆ ที่เป็นผลกระทบต่อชุมชน ซึ่งคนในชุมชนมักจะจดจำสิ่งต่างๆ ที่เป็นผลกระทบของพวกเขา (Ravi, 1996)

ขั้นตอน

- 2.1) ติดต่อคนที่อยู่ในชุมชนมาเป็นเวลานาน
- 2.2) ถามคำถามเกี่ยวกับข้อมูลที่ผ่านมาจากชุมชน โดยใช้คำถามปลายเปิดและพยายามไม่รบกวนเมื่อผู้ถูกสัมภาษณ์เริ่มต้นตอบคำถาม
- 2.3) ขณะที่สัมภาษณ์ ขยายข้อมูลให้ผู้เข้าร่วมคนอื่นแลกเปลี่ยนข้อมูลร่วมกัน

3) การสนทนากลุ่ม (Focus Group)

เป็นการพูดคุยที่ได้มีการวางแผนไว้อย่างดีเพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับการรับรู้/ทัศนคติของกลุ่มในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ในบรรยากาศที่เป็นกันเอง เปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็นได้เต็มที่ (สุรางค์ จันทวานิช , 2540)

ขั้นตอน

- 3.1) วางแผนการสนทนาและวางแผนเวลาที่ใช้ สถานที่และสมาชิกในกลุ่ม
- 3.2) เตรียมแนวคำถาม
- 3.3) นัดหมายและเชิญสมาชิก

- 3.4) จัดการสนทนากลุ่ม (ดำเนินรายการ,อัดเทป,จดบันทึก)
- 3.5) ถอดเทปและวิเคราะห์ข้อมูล
- 3.6) ทำการสนทนากลุ่มเพื่อเป็นการยืนยันข้อมูล
- 3.7) สรุปข้อมูล

4) การจัดลำดับความสำคัญของปัญหา (Matrix Ranking)

เป็นกิจกรรมที่ช่วยให้เข้าใจเหตุผลและเห็นถึงสาเหตุที่ชุมชนให้ความสำคัญกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งจากตัวเลือกที่หลากหลาย สามารถใช้เพื่อค้นหาการให้ความสำคัญของชุมชนในเรื่องต่างๆ เช่น เหตุผลของการกำหนดฐานะของคนในชุมชน ฯลฯ (Ravi, 1996)

ขั้นตอน

- 4.1) สร้างความสัมพันธ์
- 4.2) ถามคำถามถึงประเด็น/หัวข้อที่สมาชิกเห็นว่าสำคัญ
- 4.3) สมาชิกจัดลำดับความสำคัญของประเด็น/หัวข้อที่ละคน
- 4.4) สมาชิกเลือกประเด็นที่สำคัญที่สุด

5) การสังเกต

เป็นวิธีการหาข้อเท็จจริง ทำให้รู้พฤติกรรมที่แสดงออกมาเป็นธรรมชาติ เป็นข้อมูลโดยตรงตามสภาพความเป็นจริง และเป็นวิธีการที่สามารถวางแผนเตรียมการสังเกตการณ์ได้ อย่างเป็นระบบ จัดเป็นข้อมูลแบบปฐมภูมิ ซึ่งมีความน่าเชื่อถือ (สุภางค์ จันทวานิช , 2540)

การสังเกตที่ใช้ในการวิจัยคุณภาพแบ่งประเภทได้ 2 แบบ คือ

5.1) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) คือ การสังเกตชนิดที่ผู้สังเกตเข้าไปใช้ชีวิตร่วมกับกลุ่มคนที่ถูกศึกษา มีการร่วมกิจกรรมกัน พยายามให้คนในชุมชนยอมรับ

5.2) การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) คือ การสังเกตชนิดที่ผู้วิจัยเฝ้าสังเกตอยู่วงนอก กระทำเป็นบุคคลภายนอกโดยไม่เข้าไปร่วมในกิจกรรมที่ทำอยู่

ขั้นตอน

ผู้สังเกตตั้งจุดมุ่งหมายว่าจะศึกษาอะไร ศึกษาคนกลุ่มใดและเลือกใช้วิธีการสังเกตที่เหมาะสม จากนั้นจดบันทึกภาคสนามเพื่อจัดเก็บข้อมูลให้เป็นระบบต่อไป

สรุปได้ว่า เทคนิควิธีที่ใช้เพื่อเก็บข้อมูลของชุมชน มีหลายเทคนิค ได้แก่ การสัมภาษณ์ การทำตารางบันทึกเหตุการณ์สำคัญ การสนทนากลุ่ม การจัดลำดับความสำคัญของปัญหา และการสังเกต ซึ่งแชมเบอร์ และ แบลกเบิร์น (Chambers และ Blackburn, 1996) ได้เสนอว่า การทำกิจกรรมตามวิธีการเรียนรู้เชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม นั้น มักจะทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม ทำบนพื้นที่หรือบนกระดาษ ช่วยให้เกิดการมีส่วนร่วมได้มากขึ้น เทคนิคต่างๆ ช่วยให้เกิดมุมมองในด้านความคิดสร้างสรรค์เพิ่มขึ้นและเกิดการร่วมมือกันอย่างจริงจัง การใช้เทคนิควิธีต่างๆ รวมกันนี้สามารถอธิบายความซับซ้อนและแง่มุมที่หลากหลายของชุมชนได้ดีกว่าเทคนิควิธีของการศึกษาสำรวจ เช่นการใช้แบบสอบถาม

2.5 ประโยชน์ที่ได้จากการนำวิธีการเรียนรู้เชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมไปใช้

ตั้งแต่ ปี ค.ศ. 1990 เป็นต้นมา ได้มีการนำวิธีการเรียนรู้เชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมไปใช้ในการพัฒนาชุมชนทั้งในชนบทและท้องถิ่นต่าง ๆ เช่น ด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม ด้านการพัฒนา ชุมชนแออัด ด้านสาธารณสุขและด้านการศึกษา ฯลฯ (Chambers และ Blackburn, 1996) ซึ่งพบว่าประโยชน์ที่ได้จากการนำวิธีการเรียนรู้เชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมไปใช้ มีดังนี้คือ

- 1) เป็นแนวทางให้ผู้ด้อยโอกาสได้มีสิทธิในการออกเสียง
- 2) ส่งเสริมคนในชุมชนได้เสนอและวิเคราะห์ปัญหาที่มีความสอดคล้องกับสภาพชุมชน
- 3) ชุมชนสามารถจัดลำดับความสำคัญและดำเนินงานตามนโยบายได้เหมาะสมตามความต้องการของชุมชน
- 4) กระตุ้นการรับรู้ของคนในชุมชนและเป็นแนวทางในการเริ่มต้นเปลี่ยนแปลงทัศนคติ

ศุภางค์ จันทวนิช (2540) ได้กล่าวถึงประโยชน์ที่ได้จากการนำวิธีการเรียนรู้เชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมไปใช้ มีรายละเอียดดังนี้คือ

- 1) สร้างระเบียบสังคมใหม่ ให้เกิดความยุติธรรมและปลูกฝังความเป็นประชาธิปไตย

2) เกิดการปลดปล่อย (Imancipation) ของการวิจัยทางสังคมศาสตร์ในการทำความเข้าใจกลุ่มชุมชนต่างๆ

3) นักวิจัยเปลี่ยนสภาพเป็น Partisan Researcher ที่มีความเชื่อว่า ความรู้ทั้งหลายเกิดจากความสัมพันธ์ทางอำนาจของสังคม

ด้วยเหตุที่วิธีการเรียนรู้เชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ได้เอื้อประโยชน์ให้แก่ชุมชนลักษณะต่างๆ อย่างน่าพอใจ จึงควรมีการนำการเสริมสร้างพลังครูโดยใช้วิธีการเรียนรู้เชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม มาใช้ในการพัฒนาชุมชนครู นั่นก็คือ ชุมชนโรงเรียน เพื่อช่วยให้ครูสามารถพัฒนาคุณภาพการจัดการเรียนการสอนของตนเองให้ดีขึ้น

ตอนที่ 3 การจัดการเรียนการสอนระดับปฐมวัย

3.1 ปรัชญาและแนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนระดับปฐมวัย

แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนระดับปฐมวัยได้เริ่มต้นและพัฒนามาเป็นเวลานาน จากแนวคิดของนักการศึกษาเหล่านี้ ถือเป็นพื้นฐานที่สำคัญต่อการจัดการเรียนการสอนระดับปฐมวัยในปัจจุบัน

เฟรดเดอริก โฟรเบล (Friedrich Froebel, 1782-1852) อ้างถึงใน เขาวพา เดชะคุปต์, 2542) มีความเชื่อว่า เด็กควรได้รับการพัฒนาอย่างเต็มที่ และควรกระตุ้นให้เด็กมีความสนใจในสิ่งต่างๆ โดยครูเป็นผู้เสนอแนะให้ เน้นให้เด็กแสดงความสามารถและสะท้อนถึงวิธีการเรียนจากการทำกิจกรรมต่างๆ ที่เป็นขั้นตอน โดยมีชุดของขวัญ (Gifts) เป็นอุปกรณ์การสอนให้เด็กเกิดการเรียนรู้

มาเรีย มอนเตสซอรี (Maria Montessori, 1870-1952) อ้างถึงใน จีระพันธ์ พูลพัฒน์, 2542) มีแนวคิดที่ว่าถ้าเด็กได้มีบางสิ่งบางอย่างที่จะจับต้องและบิด-หมุนด้วยมือ สมองย่อมมีการตอบสนองได้ และเด็กสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง จากการมีอิสระในสิ่งแวดล้อมที่จัดเตรียมไว้อย่างสมบูรณ์

จอห์น ดิวอี้ (John Dewey, 1963 อ้างถึงใน ทิศนา แคมมณี, 2542; เขาวพา เดชะคุปต์, 2542) ซึ่งเป็นต้นคิดในเรื่องของ “การเรียนรู้โดยการกระทำ” หรือ “Learning by doing” เน้นว่า การเรียนรู้ของผู้เรียนมากกว่าผู้สอน และเชื่อว่าการศึกษาคือกระบวนการของชีวิตที่ดำเนินไปตลอดเวลา ประสบการณ์เรียนรู้ที่จัดให้เด็กควรมีความต่อเนื่อง และการเรียนรู้จะเกิดขึ้นเมื่อเด็กมีส่วนร่วมในกิจกรรมอย่างกระฉับกระเฉง (Actively Involve) และเด็กควรมีอิสรภาพในการเรียน

สมาคมการศึกษาปฐมวัยแห่งชาติ (NAEYC, 1987 อ้างถึงใน สิริมา ภิญญอนันตพงษ์, 2538) ได้ประมวลแนวคิดสำคัญในการจัดประสบการณ์ระดับปฐมวัยที่โรงเรียนและสถานศึกษาปฐมวัยในประเทศสหรัฐอเมริกาที่พึงปฏิบัติดังนี้ เน้นให้เด็กลงมือกระทำด้วยตนเอง มีการจัดสภาพแวดล้อมที่มีอุปกรณ์ที่เด็กสามารถเลือกตามความสนใจ ใช้วิธีการสอนแบบบูรณาการเพื่อส่งเสริมพัฒนาการด้านต่างๆ ประเมินผลเด็กจากการสังเกตเป็นส่วนใหญ่และมีการติดต่อสื่อสารกับผู้ปกครอง เพื่อสร้างความเข้าใจในตัวเด็ก

จะเห็นได้ว่า แนวคิดเหล่านี้แม้จะมีวิวัฒนาการ จุดเน้นและแนวทางการปฏิบัติที่แตกต่างกันไปบ้าง แต่ในแต่ละแนวคิดต่างมีลักษณะร่วมเกี่ยวกับกระบวนการเรียนการสอน ซึ่งนำไปสู่การปฏิบัติที่คล้ายคลึงกัน ดังนี้

1) การจัดการเรียนการสอนที่เน้นเด็กเป็นศูนย์กลาง โดยมีหลักการสำคัญ สรุปได้ดังนี้ (กรณี คุรุรัตน์, 2542)

- 1.1) มีความเชื่อว่าเด็กทุกคนมีศักยภาพในการสร้างองค์ความรู้โดยอาศัยสภาพจริงที่สอดคล้องกับบริบทของสังคมและวัฒนธรรม
- 1.2) จัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่หลากหลายเหมาะกับวัยและความสามารถของเด็ก
- 1.3) สร้างบรรยากาศการเรียนรู้ให้เด็กมีความคิดอิสระ และสนับสนุนความคิดริเริ่ม
- 1.4) สร้างเสริมความรู้สึกร่วมใจในการทำกิจกรรม และความรู้สึที่ดีต่อตนเอง
- 1.5) ติดตามสังเกตเด็ก สะท้อนข้อมูลจากการสังเกตและประเมินผลการเรียนรู้อตามสภาพจริง

2) การสอนแบบบูรณาการ โดยมีหลักการสำคัญ สรุปได้ดังนี้ (ภรณี คุรุรัตน์, 2542 ; Krogh, 1990 อ้างถึงใน สิริมา ภิญโญอนันตพงษ์, 2538 ; Lynn Staley, 1998)

2.1) บูรณาการเนื้อหา กิจกรรมและทักษะการเรียนรู้ โดยเชื่อมโยงพื้นฐาน ประสบการณ์ของเด็ก และขยายความคิดอย่างต่อเนื่องค่อยเป็นค่อยไป มีความหมายและมีความสัมพันธ์กัน

2.2) เรียนเป็นหัวข้อเรื่อง ไม่แบ่งเป็นรายวิชา ครูเป็นผู้พิจารณาว่าแต่ละหัวข้อ การเรียนรู้จะสามารถสอดแทรกเนื้อหาวิชาการด้านใดลงได้บ้าง

2.3) การจัดกิจกรรมมีความยืดหยุ่น ต่อเนื่อง เป็นกระบวนการปลายเปิด (Open-ended process) ให้เด็ก ได้สร้างความเข้าใจของตนเอง

2.4) หลักสูตรมีลักษณะครอบคลุมกว้างขวาง ครอบคลุมวิชาต่างๆ ที่นักเรียน ต้องเรียน

3) การสอนแบบผู้เรียนเป็นผู้ลงมือกระทำ โดยมีหลักการสำคัญ สรุปได้ดังนี้ (ภรณี คุรุรัตน์, 2542 ; Lynn Staley, 1998)

3.1) ให้โอกาสเด็กสัมผัส ปฏิบัติกิจกรรมด้วยตนเอง

3.2) ให้เด็กได้มีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนและครูโดยทำงานร่วมกันได้เรียนรู้จากกัน และกันแลกเปลี่ยนความคิดและได้ปรับตัวทางสังคม

3.3) เด็กต้องได้รับโอกาส ประสบการณ์ และข้อค้นพบด้วยการลงมือปฏิบัติเอง

3.4) ให้เด็กมีโอกาสเลือก คิด ตัดสินใจในการทำกิจกรรมโดยมีกำลังใจ

สนับสนุน

4) การเปิดโอกาสให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วม โดยมีหลักการสำคัญ สรุปได้ดังนี้ (ภรณี คุรุรัตน์, 2542 ; Lynn Staley, 1998; NAEYC, 1987 อ้างถึงใน สิริมา ภิญโญอนันตพงษ์, 2538)

4.1) ส่งเสริมและให้ความสำคัญแก่บทบาทของพ่อแม่และสถาบันครอบครัว ในการอบรมเลี้ยงดูและให้การศึกษาแก่เด็ก

4.2) สื่อสารกับผู้ปกครองอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้เข้าใจถึงแผนการจัดกิจกรรม เช่น เด็กได้เรียนรู้อะไรบ้างและมีแผนที่จะเรียนรู้อะไรต่อไป

4.3) ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนนโยบายพัฒนาเด็ก การวางหลักสูตร และการประเมินผลพัฒนาการ.....

3.2 ตัวอย่างแนวคิดในการจัดการเรียนการสอน

1) การสอนแบบโครงการ (Project Approach) (Katz, 1994 อ้างถึงใน พัชรี ผลโยธิน, 2542)

ในปัจจุบันการสอนแบบโครงการได้รับความสนใจอย่างมากในประเทศสหรัฐอเมริกาและอีกหลายประเทศ เนื่องจากผลการวิจัยที่ทำให้เข้าใจว่าเด็กเรียนรู้อย่างไร และความจำเป็นที่ต้องพัฒนาทักษะการคิดแก้ปัญหาของเด็กเพื่อให้ทันกับความเปลี่ยนแปลงท้าทายของสังคมเทคโนโลยี รวมทั้งแนวโน้มของหลักสูตรแบบบูรณาการและรายงานความประทับใจของนักการศึกษา, ครู อาจารย์ที่ได้ไปเห็นเด็กในโรงเรียนก่อนประถมศึกษาของเมืองเรกจิโอ เอมิเลีย (Reggio Emilia) ทางตอนเหนือของประเทศอิตาลี

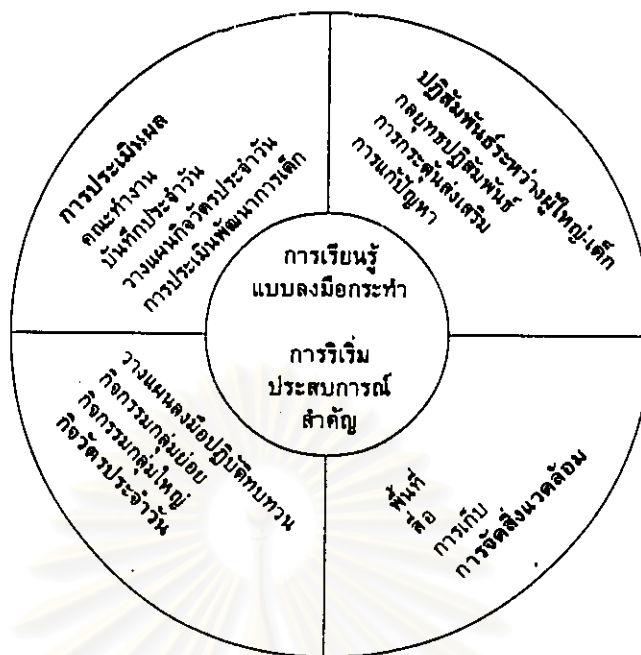
หลักการ โครงการ คือการสืบค้นหาข้อมูลอย่างลึกตามหัวเรื่องที่เด็กสนใจ ควรแก่การเรียนรู้ โดยปกติการสืบค้นจะทำโดยเด็กกลุ่มเล็กๆ ที่อยู่ในชั้นเรียน หรือเด็กทั้งชั้น ร่วมกัน จุดเด่นของโครงการคือความพยายามที่จะค้นหาคำตอบจากคำถามที่เกี่ยวกับหัวเรื่อง ไม่ว่าจะคำถามนั้นจะมาจากเด็ก จากครูหรือจากเด็กและครูร่วมกันก็ตาม จุดประสงค์ของโครงการคือ การเรียนรู้เกี่ยวกับหัวเรื่อง มากกว่าการเสาะแสวงหาคำตอบที่ถูกต้องเพื่อตอบคำถามที่ครูเป็นผู้ถาม ส่วนเวลาที่ใช้ในการทำงาน แต่ละโครงการนั้นอาจใช้เวลาหลายวัน หลายสัปดาห์ หรือหนึ่งสัปดาห์ ขึ้นอยู่กับหัวเรื่อง อายุ และ ความสนใจของเด็ก

2) หลักสูตรไฮ/สโคป (High/Scope Curriculum) (วรนาท รักสกุลไทย, 2542)

เดวิด ไวคาร์ต (David Weikart) ประธานมูลนิธิวิจัยการศึกษาไฮ/สโคป (High/Scope Educational Research Foundation) เป็นผู้ริเริ่มและพัฒนาร่วมกับคณะนักวิชาการและนักวิจัย โดยได้ศึกษาเปรียบเทียบเด็ก 3 กลุ่มประกอบด้วย (1) กลุ่มที่ได้รับการสอนจากครูโดยตรง (2) กลุ่มเนิร์สเซอร์แบบดั้งเดิม และ (3) กลุ่มที่ได้รับประสบการณ์หลักสูตรไฮ/สโคป ซึ่งจากการศึกษาติดตามเด็กตั้งแต่ระดับปฐมวัยจนถึงอายุ 29 ปี พบว่ากลุ่มที่เรียนด้วยหลักสูตรไฮ/สโคปมี ปัญหาพฤติกรรมทางสังคม-อารมณ์น้อยกว่าอีก 2 กลุ่ม

หลักการ

2.1) หลักการของหลักสูตรไฮ/สโคปสามารถสรุปเป็นแผนภูมิรูปภาพวงล้อของการเรียนรู้ (High/Scope Wheel of Learning) ดังนี้ (Honmann and Weikart, 1995)

2.2) หลักสูตรไฮ/สโคปเน้นความสำคัญของการเรียนรู้แบบลงมือกระทำผ่านมุมมองประสบการณ์ที่เหมาะสมกับพัฒนาการของเด็ก การแก้ปัญหาอย่างกระตือรือร้นได้รับ การส่งเสริมในขณะที่เด็กวางแผนแต่ละวันว่าจะทำอะไร ปฏิบัติตามที่วางแผนและทบทวนสิ่งที่พวกเขาได้ทำ ครูใช้การสอนกลุ่มย่อยเพื่อกระตุ้นพัฒนาการใช้คำถาม การสนับสนุนและการขยายการเรียนรู้ของเด็กไปพร้อมๆ กับการเพิ่มพูนทักษะการสื่อสาร

2.3) มีความสมดุลระหว่างประสบการณ์ที่เด็กริเริ่ม และกิจกรรมที่ครูวางแผนการสอน ครูใช้เทคนิคการสังเกตในการศึกษาและเข้าใจการเล่นของเด็ก

2.4) ผู้ปกครองมีบทบาทสำคัญมากในการศึกษาแนวนี้ เพราะต้องปฏิบัติ ต่อลูกของตนว่าเป็นผู้เรียนรู้ที่สามารถและกระตือรือร้น โดยทั้งครูและผู้ปกครองมีฐานะเป็นเพื่อนร่วมงานที่ต้องให้เกียรติซึ่งกันและกัน

3) การสอนภาษาโดยรวม (Whole Language Approach) (ภรณ์ ฑูรรัตน์, 2542)

การสอนภาษาโดยรวม (Whole Language Approach) เกิดจากความพยายามของนักการศึกษาและนักภาษาศาสตร์ได้ มองเห็นปัญหาการเรียนรู้ภาษาของเด็ก ซึ่งเกิดจากการสอนที่ครูมุ่งเน้นสาระทางภาษาเป็นหลัก ทำให้การเรียนการสอนไม่น่าสนใจ ไม่เป็นไปตามธรรมชาติ คือ ไม่เหมาะกับวัย ความสนใจและความสามารถของเด็ก และเมื่อคำนึงถึงประโยชน์ที่เด็กจำเป็นต้องใช้ภาษาในการเรียนรู้และการสื่อสารในชีวิตจริง พบว่าการสอนภาษา

แบบเดิม (Traditional Approaches) ไม่เห็นความสำคัญของประสบการณ์และภาษาที่เด็กใช้ใน ชีวิตจริง จึงไม่ได้ให้โอกาสเด็กเรียนรู้ภาษาและใช้ภาษาเพื่อสื่อสารอย่างมีความหมายเท่าที่ควร

หลักการ เคนเนท กูดแมน (Kenneth Goodman) เชื่อว่าการสอนภาษาเป็นเรื่องสำคัญสำหรับเด็ก และโดยที่เด็กต้องเรียนรู้ภาษา และต้องใช้ภาษาเพื่อการเรียนรู้ ครูจะต้องตระหนักในความสำคัญดังกล่าว และเขียนในหนังสือ What's Whole in Whole Language? ว่าการจัดกระบวนการเรียนรู้แบบองค์รวมนั้นจะต้องพิจารณาและประสานความรู้ 3 เรื่องเข้าด้วยกัน คือ

- 3.1) ความรู้ในเรื่องภาษา (a view of language)
- 3.2) ความรู้ในเรื่องกระบวนการเรียนรู้ (a view of learning)
- 3.3) ความรู้ในเรื่องธรรมชาติและบทบาทของเด็กและครู (a view of kids and teachers)

นอกจากนี้ยังชี้ให้เห็นถึงความเคลื่อนไหวในวงการสอนภาษาแนวใหม่ที่ส่งเสริมการรู้หนังสือ(Literacy Development) การจัดโปรแกรมแบบบูรณาการเรียนรู้ภาษาในและนอกชั้นเรียน การสอนภาษาจากเรื่องหรือหน่วยการเรียนรู้ที่กำหนดขึ้น (Thematic Units) ให้สัมพันธ์กับเนื้อหาวิชา และการทำงานเป็นทีมของครู (Language across the curriculum)

3.3 การจัดสภาพแวดล้อม

ลีเปอร์ และคนอื่นๆ ได้เสนอว่าการจัดสภาพแวดล้อมสำหรับเด็กปฐมวัยนั้นควรคำนึงถึงสิ่งต่างๆ ดังต่อไปนี้ (กรมวิชาการ, 2540 ; Leeper and others, 1984 อ้างถึงใน เขาวพา เคชะคุปต์, 2542)

- 1) ทฤษฎีการเรียนรู้ การจัดสภาพแวดล้อมควรมีส่วนเอื้อต่อการเรียนรู้ของเด็ก โดยเป็นการเรียนรู้จากประสาทสัมผัสทั้งห้าและเรียนรู้จากสิ่งที่เป็นนามธรรมให้มากที่สุด
- 2) ความปลอดภัยของเด็กและครู ซึ่งควรคำนึงถึงมากที่สุด
- 3) ปรัชญาการศึกษาของเด็ก ควรให้เหมาะสมกับปรัชญาการศึกษาของเด็กในวัยนี้ กล่าวคือห้องเรียนควรมีขนาดกว้าง มีการจัดมุมประสบการณ์ มีผู้เก็บอุปกรณ์ มีบริเวณจัดวางสิ่งของ ควรมีแสงสว่าง อากาศถ่ายเทสะดวก มีห้องน้ำและบริเวณสำหรับผู้ใหญ่ และมีบริเวณสำหรับเด็กเล่นกลางแจ้งที่สามารถเข้ามาสู่ห้องเรียนได้สะดวก
- 4) ความเพียงพอเหมาะสมในเรื่องขนาด น้ำหนัก จำนวน สีของสื่อและเครื่องเล่น

การแบ่งพื้นที่การจัดสภาพแวดล้อมให้เหมาะสมกับการประกอบกิจกรรม มีรายละเอียด ดังนี้ (กรมวิชาการ, 2540)

- 1) พื้นที่อำนวยความสะดวกสำหรับเด็กและครู
  - 1.1) ที่แสดงผลงานของเด็ก อาจจัดเป็นแผ่นป้าย หรือที่แขวนผลงาน
  - 1.2) ที่เก็บเพิ่มผลงานของเด็ก อาจจัดทำเป็นกล่อง หรือจัดใส่เพิ่มรายบุคคล
  - 1.3) ที่เก็บเครื่องใช้ส่วนตัวของเด็ก อาจทำเป็นช่องตามจำนวนเด็ก
  - 1.4) ที่เก็บเครื่องใช้ของครู เช่น อุปกรณ์การสอน ของส่วนตัวครู ฯลฯ
  - 1.5) ป้ายนิเทศตามหน่วยการสอนหรือสิ่งที่เด็กสนใจ
- 2) พื้นที่ปฏิบัติกิจกรรมและการเคลื่อนไหว ต้องกำหนดให้ชัดเจน ควรมีพื้นที่ที่เด็กสามารถทำงานได้ด้วยตนเองและทำกิจกรรมด้วยกันในกลุ่มเล็กหรือกลุ่มใหญ่ เด็กสามารถเคลื่อนไหวได้อย่างอิสระจากกิจกรรมหนึ่งไปยังกิจกรรมหนึ่งโดยไม่รบกวนผู้อื่น
- 3) พื้นที่จัดมุมประสบการณ์หรือมุมเล่น สามารถจัดได้ตามความเหมาะสมขึ้นอยู่กับสภาพของห้องเรียน จัดแยกส่วนที่ใช้เสียงดังและเงียบออกจากกัน เช่น มุมบล็อกลูกอยู่ห่างจากมุมหนังสือ มุมบทบาทสมมติอยู่ติดกับมุมบล็อก ฯลฯ ที่สำคัญจะต้องมีของเล่น วัสดุอุปกรณ์ในมุมอย่างเพียงพอต่อการเรียนรู้ของเด็ก การเล่นในมุมประสบการณ์อย่างเสรีมักถูกกำหนดไว้ในตารางกิจกรรมประจำวัน เพื่อให้โอกาสเด็กได้เล่นอย่างเสรีประมาณวันละ 60 นาที การจัดมุมประสบการณ์ต่างๆ ครูควรคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้
  - 3.1) ในห้องเรียนควรมีมุมประสบการณ์อย่างน้อย 3 – 5 มุม
  - 3.2) ควรมีการผลัดเปลี่ยนชื่อของเล่นตามมุมบ้างตามความสนใจของเด็ก
  - 3.3) ควรจัดให้มีประสบการณ์ที่เด็กได้เรียนรู้ไปแล้วปรากฏอยู่ เช่น เด็กเรียนรู้เรื่องผีเสื้อ ครูอาจจัดให้มีการเลี้ยงตัวหนอน หรือมีผีเสื้อตัวฟในกล่องไว้ให้เด็กดูในมุมธรรมชาติศึกษาหรือมุมวิทยาศาสตร์ ฯลฯ
  - 3.4) ควรเปิดโอกาสให้เด็กมีส่วนร่วมในการจัดมุมประสบการณ์ ทั้งนี้เพื่อจูงใจให้เด็กรู้สึกเป็นเจ้าของ อยากเรียนรู้ อยากเข้าเล่น
  - 3.5) ควรเสริมสร้างวินัยให้กับเด็ก โดยมีข้อตกลงร่วมกันว่าเมื่อเล่นเสร็จแล้ว จะต้องจัดเก็บอุปกรณ์ทุกอย่างอย่างเข้าที่ให้เรียบร้อย

3.4 การจัดเตรียมสื่ออุปกรณ์การเรียนการสอน

1) ความหมายและประเภทของสื่อ

สื่อการเรียนการสอน คือ ตัวกลางในการนำความรู้จากครูสู่เด็กทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้ตามจุดประสงค์ที่วางไว้ ช่วยให้เด็กได้รับประสบการณ์ตรง ทำให้สิ่งที่เรียนนามธรรมเข้าใจยากกลายเป็นรูปธรรมที่เด็กเข้าใจง่าย เรียนรู้ได้ง่าย รวดเร็ว เพลิดเพลิน เกิดการเรียนรู้และค้นพบด้วยตนเอง การนำสื่อมาใช้ส่งเสริมพัฒนาการเด็กระดับปฐมวัย มีดังนี้

- (1) ใช้สื่อที่เป็นของจริง สื่อธรรมชาติ
- (2) ใช้สื่อที่อยู่ใกล้ตัวเด็ก
- (3) ใช้สื่อที่ปลอดภัยต่อตัวเด็ก
- (4) ใช้สื่อเพื่อพัฒนาเด็กในด้านต่างๆ ให้ครบทุกด้าน

การใช้สื่อประกอบการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาเด็กปฐมวัย ควรเน้นของจริงให้มากที่สุด ถ้าสื่อของจริงไม่สามารถหามาได้ จึงใช้สื่อที่จำลองขึ้นแทน (กรมวิชาการ, 2540)

นอกจากนี้ โสภิตอนงค์ บุญช่วย (2531) ได้แบ่งสื่อการเรียนการสอนเป็น 3 ประเภทใหญ่ๆ ตามลักษณะการใช้งาน ดังนี้

(1) สื่อสำหรับเตรียมการสอนของครู จัดหามาเพื่อเพิ่มพูนความรู้ความเข้าใจ หลักสูตร วิธีสอน กิจกรรมตลอดจนความเข้าใจในตัวเด็ก สื่อประเภทนี้ได้แก่ คู่มือครู หนังสือ เทป ฯลฯ ซึ่งสื่อบางอย่างสถานศึกษาอาจจัดหามาโดยการซื้อ เช่น เทป(แถบเสียง) เทปวีดิโอ โทรทัศน์ สื่อบางอย่างอาจผลิตได้เองเช่นกัน เช่น การรวบรวมเนื้อหาสำหรับครูใช้ประกอบการสอนต่อไป

(2) สื่อสำหรับประกอบบทเรียน ในการสอนเด็กเล็กเน้นการจะเร้าให้เด็กมีความสนใจในสิ่งที่ครูจะสอนนั้น การใช้สื่อเข้าช่วยจะทำให้บทเรียนมีชีวิตชีวาน่าสนใจยิ่งขึ้นด้วย เช่น ครูสอนเรื่องวันลอยกระทงก็นำเอากระทงมาให้เด็กได้ดูเพื่อนำเข้าสู่บทเรียน สื่อประเภทนี้อาจแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ

(2.1) สื่อที่ได้มาโดยการจัดหา เช่น สิ่งที่มีตามธรรมชาติ พืช สัตว์ ดิน ทราย ฯลฯ

(2.2) 1 สื่อที่ได้มาโดยการประดิษฐ์ อาจเป็นหุ่นประเภทต่าง ๆ เช่น ตุ๊กตาผ้า หุ่นดูกระดาษ เกมการศึกษา ฯลฯ

(3) สื่อสำหรับจัดสภาพแวดล้อมให้เด็ก บริเวณที่เล่นที่จัดให้กับเด็กปฐมวัยนั้น มีความสำคัญ หากจัดได้เหมาะสมก็จะช่วยให้เด็กได้พัฒนาทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญา สื่อเหล่านี้อาจได้มา 2 ทางคือ โดยการจัดหาทางหนึ่ง และโดยการผลิตอีกทางหนึ่ง

2) การเลือกสื่อและใช้สื่อ

(1) การเลือกสื่อ มีวิธีการเลือกสื่อ ดังนี้

- (1.1) เลือกให้ตรงกับจุดมุ่งหมายและเรื่องที่สอน
- (1.2) เลือกให้เหมาะสมกับวัยและความสามารถของเด็ก
- (1.3) เลือกให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของท้องถิ่นหรือของ โรงเรียน
- (1.4) มีวิธีการใช้ง่าย และนำไปใช้ได้หลายกิจกรรม
- (1.5) มีความถูกต้องตามเนื้อหาและทันสมัย
- (1.6) มีคุณภาพดี เช่น ภาพชัดเจน ขนาดเหมาะสม ไม่ใช้สีสะท้อนแสง
- (1.7) เลือกสื่อที่เด็กเข้าใจง่ายในเวลาสั้น ๆ ไม่ซับซ้อน
- (1.8) เลือกสื่อที่สามารถสัมผัสได้
- (1.9) เลือกสื่อเพื่อใช้ฝึกและส่งเสริมการคิดเป็น ทำเป็น และกล้าแสดงความคิดเห็นด้วยความมั่นใจ

(2) การใช้สื่อ ดำเนินการดังนี้

- (2.1) การเตรียมพร้อมก่อนใช้สื่อ มีขั้นตอน คือ
  - (2.1.1) เตรียมตัวครู โดย ครูจะต้องศึกษาจุดมุ่งหมายและวางแผนว่าจะจัดกิจกรรมอะไร เตรียมจัดหาสื่อและศึกษาวิธีการใช้สื่อ จัดเตรียมสื่อและวัสดุอื่นๆ ที่จะต้องใช้ร่วมกันและทดลองใช้สื่อก่อนนำไปใช้จริง
  - (2.1.2) เตรียมตัวเด็ก โดย ครูศึกษาความรู้พื้นฐานเดิมของเด็ก ให้สัมพันธ์กับเรื่องที่จะสอนก่อน ได้รับความสนใจให้เด็ก โดยใช้สื่อประกอบการเรียนการสอน และฝึกให้เด็กมีความรับผิดชอบ รู้จักใช้สื่ออย่างสร้างสรรค์ เล่นแล้วเก็บให้ถูกที่
  - (2.1.3) เตรียมสื่อให้พร้อมก่อนนำไปใช้ โดยจัดลำดับการใช้สื่อว่าจะใช้อะไรก่อนหลัง เพื่อความสะดวกในการสอน ตรวจสอบและเตรียมเครื่องมือให้พร้อมที่จะใช้ได้ทันทีและเตรียมวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ร่วมกับสื่อ
- (2.2) การนำเสนอสื่อเพื่อให้บรรลุผลโดยเฉพาะในกิจกรรมเสริมประสบการณ์ควรปฏิบัติ ดังนี้

ทุกครั้ง

(2.2.1) สร้างความพร้อมและเร้าความสนใจให้เด็กก่อนจัดกิจกรรม

(2.2.2) ใช้สื่อตามลำดับขั้นตอนของแผนการจัดกิจกรรมที่กำหนดไว้

(2.2.3) ไม่ควรให้เด็กเห็นสื่อหลาย ๆ ชนิดพร้อม ๆ กัน เพราะจะทำให้เด็กไม่สนใจกิจกรรมที่ครูสอน

(2.2.4) ครูควรยืนอยู่ด้านข้าง หรือด้านหลังของสื่อที่ใช้กับเด็ก ครูไม่ควรยืนหันหลังให้เด็ก จะต้องพูดคุยกับเด็กและสังเกตความสนใจของเด็ก พร้อมทั้งสำรวจข้อบกพร่องของสื่อที่ใช้เพื่อนำไปปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้น

(2.2.5) เปิดโอกาสให้เด็กได้ร่วมใช้สื่อ (กรมวิชาการ, 2540)

3.5 การจัดกิจกรรมสำหรับเด็กปฐมวัย

1) หลักการจัดกิจกรรม

การจัดกิจกรรมสำหรับเด็กปฐมวัย มีความสำคัญและความจำเป็นที่จะต้องจัดกิจกรรมที่เหมาะสม เพื่อกระตุ้นให้เกิดการพัฒนาอย่างเต็มศักยภาพของเด็กแต่ละคน ดังนั้นการจัดกิจกรรมจึงควรยึดหลักการ ดังนี้ (กรมวิชาการ, 2540)

(1) กิจกรรมที่จัดควรคำนึงถึงตัวเด็กเป็นสำคัญ เด็กแต่ละคนมีความสนใจแตกต่างกัน จึงควรจัดให้มีกิจกรรมหลายประเภทที่เหมาะสมกับวัย ตรงกับความสนใจและความต้องการของเด็กเพื่อให้เด็กมีโอกาสเลือกตามความสนใจและความสามารถ

(2) กิจกรรมที่จัดควรมีทั้งกิจกรรมที่ให้เด็กทำเป็นรายบุคคล กลุ่มย่อยและกลุ่มใหญ่ ควรเปิดโอกาสให้เด็กริเริ่มกิจกรรมด้วยตนเองตามความเหมาะสม

(3) กิจกรรมที่จัดควรมีความสมดุลคือให้มีทั้งกิจกรรมในห้องเรียนและนอกห้องเรียน กิจกรรมที่ต้องเคลื่อนไหวและสงบ กิจกรรมที่เด็กริเริ่มและครูริเริ่ม

(4) ระยะเวลาในการจัดกิจกรรมควรเหมาะสมกับวัย ยืดหยุ่นได้ตามความต้องการและความสนใจของเด็ก

(5) กิจกรรมที่จัดควรเน้นให้มีสื่อของจริงให้เด็กได้มีโอกาสสังเกต สำรวจ ค้นคว้า ทดลองแก้ปัญหาด้วยตนเอง มีโอกาสปฏิสัมพันธ์กับเด็กอื่นๆ และผู้ใหญ่

หลักในการจัดประสบการณ์ ต้องคำนึงถึงหลักในการจัด ดังต่อไปนี้

- (1) การจัดประสบการณ์นั้นต้องเหมาะสมกับวัย ความสามารถ ความต้องการ และความสนใจของเด็ก มิฉะนั้นจะไม่ประสบผลสำเร็จ
- (2) การจัดประสบการณ์ต้องคิดแปลงให้เหมาะสมกับสภาพของเด็ก
- (3) การจัดประสบการณ์ต้องสอดคล้องกับสภาพท้องถิ่น เพื่อให้เด็กได้มีโอกาสฝึกฝนตนเองให้เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น
- (4) การจัดประสบการณ์ต้องเหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจ อุปกรณ์ในการจัดควรเป็นอุปกรณ์ที่ทำได้ในท้องถิ่นไม่จำเป็นต้องซื้อมาทั้งหมด อาจนำวัสดุในท้องถิ่นมาดัดแปลงทำเป็นอุปกรณ์ต่างๆ ได้ (ภรณ์ คุรุทัศนะ, 2523 อ้างถึงใน เขียวพา เศษะคุปต์, 2542)

2) บทบาทของครูในการจัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับหลักสูตร

ครูต้องจัดประสบการณ์ให้เด็กเกิดการเรียนรู้ โดยให้เด็กเป็นผู้ลงมือปฏิบัติ กิจกรรมการเรียนรู้ด้วยตนเองจากการเล่น สำรวจ ทดลองผ่านประสาทสัมผัสทั้ง 5 ได้รับประสบการณ์ตรงจากสิ่งที่เป็นรูปธรรม มีโอกาสริเริ่มการเรียนรู้รวมทั้งการเสนอหัวข้อเนื้อหาที่สนใจ หรือคำถามที่นำไปสู่การเขียนแผนการจัดประสบการณ์ให้สอดคล้องกับความสนใจของเด็ก

กิจกรรมที่จัดให้เด็กต้องเน้นกระบวนการเรียนรู้ของเด็กที่มีความหลากหลาย ขึ้นอยู่กับศักยภาพ สนองความต้องการ ความสามารถและความสนใจของเด็กแต่ละคน โดยจัดอยู่ในรูปแบบกิจกรรมบูรณาการที่มีเนื้อหาเป็นไปตามวัยและความสนใจของเด็ก คือ เด็กเป็นผู้เลือก หรือครูอาจเป็นผู้ชี้แนะก่อน ทั้งนี้เด็กต้องเป็นผู้มีส่วนร่วมในการคิดและเข้าร่วมกิจกรรมอย่างกระตือรือร้น ซึ่งระยะเวลาในการเรียนรู้ในแต่ละเนื้อหาจะไม่แน่นอนขึ้นอยู่กับความสนใจของเด็ก

ครูต้องมีความรู้ความเข้าใจในหลักสูตร สามารถนำหลักสูตรไปจัดประสบการณ์ให้เด็กได้สอดคล้องกับพัฒนาการ ครูมีบทบาทเป็นผู้อำนวยความสะดวก จัดเตรียมสื่อและวัสดุ อุปกรณ์ที่น่าสนใจและมีคุณภาพให้เด็กอย่างเพียงพอ แนะนำเด็กในการทำกิจกรรมต่างๆ และเรียนรู้ร่วมไปกับเด็ก ครูไม่ใช่ผู้กำหนดให้เด็กทุกคนทำเหมือนกันหมด ไม่ใช่ผู้ออกคำสั่ง หรือถ่ายทอดความรู้ที่เตรียมไว้ให้เด็กเท่านั้น นอกจากนี้ครูควรเปิดโอกาสให้ผู้ปกครองและชุมชน มีส่วนร่วมกับโรงเรียนในการพัฒนาเด็ก โดยเป็นแหล่งความรู้ เป็นผู้สนับสนุน (กรมวิชาการ, 2540)

3.6 การปกครองชั้นเรียน

1) การป้องกันการประพฤติผิด (Preventing misbehavior)

(1) ครูควรจัดให้มีกฎและระเบียบของห้องเรียน กฎและระเบียบจะต้องสอดคล้องกับเป้าหมายของครูและเหมาะสมกับนักเรียน เด็กทุกคนจะต้องเรียนรู้และปฏิบัติตาม ครูจะต้องจำแนกเหตุการณ์ประจำวันที่ต้องการกฎที่ชัดเจน ตัดข้อที่ไม่จำเป็นออก เรียงลำดับความสำคัญจากมากไปหาน้อยพยายามให้มีข้อน้อยที่สุด เพราะเด็กไม่สามารถเรียนรู้กฎหลายๆ อย่างในเวลาเดียวกัน เมื่อครูกำหนดกฎแล้วจะต้องประกาศให้เด็กรับทราบด้วยวิธีที่เด็กสามารถมองเห็นภาพในลักษณะรูปธรรมและในทางบวก กฎและระเบียบของห้องควรเปิดโอกาสให้เด็กได้ควบคุมตัวเองมากที่สุด เช่น ทำกิจกรรมในบริเวณที่กำหนดให้ นำสิ่งของเก็บเข้าที่ก่อนที่จะหยิบสิ่งใหม่ออกมา ฯลฯ สิ่งเหล่านี้จะฝึกให้เด็กรู้จักการปกครองตัวเอง ในขณะเดียวกันก็จะเป็นการผ่อนคลายครู ช่วยให้ครูได้ใช้เวลาในการเตรียมการสอนแทนการจัดการ (हररररर नीलविवेयर, 2539)

นิตยา ประพฤติกิจ (2539) กล่าวถึงการกำหนดแนวทางพฤติกรรมว่า ครูจะต้องชี้แจงให้เด็กเข้าใจว่ากฎที่ตั้งไว้มีอะไรบ้าง และต้องให้เสรีภาพกับเด็กมากที่สุด กฎหรือข้อจำกัดอาจเปลี่ยนแปลงได้เมื่อเด็กเติบโตขึ้น เนื่องจากเด็กมีเหตุผลมากขึ้น มีทักษะเพิ่มขึ้น การใช้กฎจะต้องเสมอต้นเสมอปลาย บางโรงเรียนเปิดโอกาสให้เด็กสร้างกฎระเบียบขึ้นเอง และครูควรเปิดโอกาสให้เด็กได้อภิปรายกันอย่างทั่วถึง

นอกจากนี้ บริวเออร์ (Brewer, 1995) ได้กล่าวถึงคำว่า “ระเบียบวินัย” และ “การลงโทษ” ว่ามีความแตกต่างกัน บ่อยครั้งที่ครูและคนอื่น ๆ ใช้คำว่า ระเบียบวินัย เมื่อต้องการอ้างถึงการลงโทษ ซึ่งการลงโทษนั้นมักจะส่งผลกระทบในทางลบต่อเด็กเป็นระยะเวลานานและไม่ได้สอนให้เด็กสามารถควบคุมตัวเองได้ ในความเป็นจริงสถานการณ์และเด็กทุกคนมีความแตกต่างกัน พฤติกรรมเดียวกันจากเด็กสองคนอาจจะได้รับการตอบสนองที่ต่างกันอย่างสิ้นเชิง ครูคนเดียวกัน ดังนั้นการสร้างกฎระเบียบ มักจะขึ้นอยู่กับอายุ พัฒนาการ ประสบการณ์เดิมของเด็ก ระเบียบวินัยที่ดีจะช่วยสร้างให้เด็กเกิดความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเอง (Self-esteem) ได้เรียนรู้การทำงานร่วมกับผู้อื่น และได้เรียนรู้ทักษะในการตอบสนองต่อพฤติกรรมของตนเอง

(2) ครูควรลดการรอกอยของเด็ก ถ้าเด็กเล็กๆ ต้องคอยนานเกินไป จะมีแนวโน้มว่าเด็กจะประพฤติไม่เหมาะสม ทั้งนี้เนื่องจากเด็กต้องการการเคลื่อนไหว และความจำกัดของการควบคุมตนเอง เด็กจะไม่ชอบการรอกอย บางครั้งครูไม่ได้ตระหนักว่าเด็กต้องคอย เช่น การคอยของเล่นที่มีจำนวนน้อยต้องผลัดกันเล่น หรือการคอยทำกิจกรรมใหม่เป็นเวลานานหลังจากทำกิจกรรมเก่าเสร็จ สิ่งเหล่านี้จะเป็นสาเหตุของการประพฤติที่ไม่เหมาะสมได้ (हररररर नलवलररर, 2539)

2) การใช้คำพูดในทางบวก (Positive Statements)

ครูควรบอกเด็กให้ทำในสิ่งที่ควรจะทำ แทนการที่ครูคอยห้ามเด็กอยู่เป็นประจำ เพราะการห้ามนั้นจะเป็นการเพิ่มแรงต้านในเด็ก สร้างให้เด็กเกิดความท้อถอยมากกว่าการส่งเสริม เพียงแต่ครูมีความระมัดระวัง เช่น ในเวลาที่มีโอกาสเกิดอันตรายได้ ครูควรจัดการหรือใช้คำพูดที่ช่วยให้เด็กเลิกการกระทำดังกล่าวเสียก่อนที่อันตรายจะเกิดขึ้น จากนั้นจึงสำรวจสถานการณ์และตามด้วยคำพูดและการปฏิบัติที่เป็นทางบวก (นลตยร ปรระพฤติกร, 2539)

ครูควรมีพฤติกรรมปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อเด็ก โดยแสดงออกทั้งทางวาจาและท่าทาง เนื่องจากพฤติกรรมปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับเด็กมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ของเด็กเป็นอย่างมาก ถ้าครูแสดงพฤติกรรมไปในทางบวกก็จะส่งเสริมการเรียนรู้ของเด็ก แต่ถ้าเป็นไปในทางลบก็จะสกัดกั้นการเรียนรู้ของเด็ก ดังนั้นครูจึงต้องมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมการเรียนรู้ของเด็ก โดยการยอมรับความรู้สึก ความคิดเห็นของเด็ก สนใจฟังเมื่อเด็กพูด ถาม และตอบคำถาม ใช้คำถามอย่างหลากหลายเพื่อกระตุ้นให้เด็กคิด ตลอดจนชมเชยให้กำลังใจเด็กทั้งทางวาจาและท่าทาง เช่น การพยักหน้า การยิ้ม การสัมผัสตัวเด็ก ฯลฯ (กรรवलรกร, 2540)

3.7 การวัดและประเมินพัฒนาการเด็กปฐมวัย

1) หลักการประเมินพัฒนาการของเด็ก

การวัดและประเมินพัฒนาการเด็กปฐมวัยเป็นกระบวนการต่อเนื่องและเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมปกติตามตารางกิจกรรมประจำวัน ครูจึงต้องมีความรู้ความเข้าใจพัฒนาการ

ด้านต่างๆ ของเด็กเป็นอย่างดี ต้องมีความสามารถในการเลือกเครื่องมือและวิธีการที่จะใช้ได้อย่างถูกต้อง ซึ่งครูควรต้องคำนึงถึงเรื่องต่าง ๆ ดังนี้ (กรมวิชาการ, 2540) -

- (1) การประเมินต้องประเมินพัฒนาการของเด็กครบทุกด้าน
- (2) เน้นการประเมินเป็นรายบุคคลอย่างสม่ำเสมอ
- (3) สภาพแวดล้อมการประเมินต้องมีลักษณะเช่นเดียวกับการทำกิจกรรมประจำวันของเด็ก โดยจัดการประเมินให้เป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมปกติ
- (4) เน้นการประเมินตามสภาพความเป็นจริง โดยมีการสะสมงานของเด็กเป็นรายบุคคล
- (5) การประเมินต้องจัดทำอย่างเป็นระบบ มีการวางแผนการใช้เครื่องมือและการจดบันทึกไว้เป็นหลักฐาน
- (6) ไม่ใช่แบบทดสอบเพื่อวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในเด็กปฐมวัย

นอกจากนี้ บริวเออร์ (Brewer, 1995) ได้กล่าวถึงการประเมินพัฒนาการว่าเป็นกระบวนการที่มากกว่าการทดสอบ โดยใช้กลยุทธ์ที่หลากหลายเพื่อให้เกิดความเข้าใจและประเมินพัฒนาการของเด็กเป็นรายบุคคล และมีความจำเป็นต่อการประเมินโปรแกรมการจัดการศึกษาคด้วย

2) วิธีการและเครื่องมือที่ใช้ในการประเมินพัฒนาการเด็ก

(1) การสังเกตและการบันทึก การสังเกตมีอยู่ 2 แบบ คือ การสังเกตอย่างมีระบบ ได้แก่ การสังเกตอย่างมีจุดมุ่งหมายที่แน่นอนตามที่ได้วางแผนไว้ และการสังเกตแบบไม่เป็นทางการ เป็นการสังเกตในขณะที่เด็กทำกิจกรรมประจำวันและเกิดพฤติกรรมที่ไม่คาดคิดว่าจะเกิดขึ้น และครูจดบันทึกไว้ การบันทึกพฤติกรรมควรจะต้องทำอย่างสม่ำเสมอ เนื่องจากเด็กเจริญเติบโตและเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว จึงต้องนำมาบันทึกไว้เป็นหลักฐานอย่างชัดเจน

(2) การสัมภาษณ์ ด้วยวิธีพูดคุยกับเด็กเป็นรายบุคคลและควรจัดในสภาวะแวดล้อมที่เหมาะสมเพื่อไม่ให้เกิดความเครียดและวิตกกังวล ครูควรใช้คำถามที่เหมาะสมเปิดโอกาสให้เด็กได้คิดและตอบอย่างอิสระ จะทำให้ครูสามารถประเมินความสามารถทางสติปัญญาของเด็กและค้นพบศักยภาพในตัวเด็กได้ โดยบันทึกข้อมูลลงในแบบสัมภาษณ์

(3) การรวบรวมผลงานที่แสดงออกถึงความก้าวหน้าแต่ละด้านของเด็กเป็นรายบุคคล โดยจัดเก็บรวบรวมไว้ในแฟ้มผลงาน (portfolio) ซึ่งเป็นวิธีรวบรวมและจัดระบบข้อมูล

ต่างๆ ที่เกี่ยวกับตัวเด็ก โดยใช้เครื่องมือต่างๆ รวบรวมเอาไว้อย่างมีจุดมุ่งหมายที่ชัดเจนแสดง การเปลี่ยนแปลงของพัฒนาการแต่ละด้าน นอกจากนี้ยังรวมแบบฟอร์มต่างๆ เช่น แบบสอบถาม ผู้ปกครอง แบบสังเกตพฤติกรรม แบบบันทึกสุขภาพอนามัย ฯลฯ เอาไว้ในเพิ่มผลงาน เพื่อครู จะได้ข้อมูลที่เกี่ยวกับตัวเด็กอย่างชัดเจนและถูกต้อง (กรมวิชาการ, 2540)

พอลสันและมิเยอร์ (Paulson and Meyer, 1991 อ้างถึงใน Brewer, 1995) ได้ อธิบายว่า เพิ่มผลงานเป็นการเก็บผลงานของนักเรียนอย่างมีจุดมุ่งหมาย เพื่อแสดงถึงความพยายาม ความก้าวหน้าและสัมฤทธิ์ผลของนักเรียนในด้านใดด้านหนึ่งหรือมากกว่านั้น นอกจากนี้ยังต้อง รวมถึงการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการเลือกหัวข้อ เกณฑ์ในการเลือกและมีส่วนที่สะท้อนถึง ความรู้สึกของเด็กด้วย

(4) การสนทนา สามารถใช้การสนทนาได้ทั้งเป็นกลุ่มหรือรายบุคคล เพื่อประเมิน ความสามารถในการแสดงความคิดเห็น และพัฒนาการทางด้านการใช้ภาษาของเด็กและบันทึกผล การสนทนาลงในแบบบันทึกพฤติกรรมหรือบันทึกรายวัน (กรมวิชาการ, 2540)

กล่าวได้ว่า การจัดการเรียนการสอนในระดับปฐมวัยมีองค์ประกอบที่สำคัญได้แก่ แนวคิดและหลักการทางการศึกษาปฐมวัย การจัดสภาพแวดล้อม การจัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ การดำเนินกิจกรรมในชั้นเรียน การปกครองชั้นเรียนและการวัดและประเมินพัฒนาการเด็ก ซึ่งครู ควรมีความรู้ความเข้าใจในองค์ประกอบดังกล่าวเป็นอย่างดีจึงจะสามารถจัดการเรียนการสอนได้ อย่างมีประสิทธิภาพ

ตอนที่ 4 งานวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาครูตามแนวการเสริมสร้างพลัง

4.1 งานวิจัยต่างประเทศ

ชาร์ป (Sharp, 1992) ได้ศึกษาเจตคติของครูประถมศึกษาคือต่อการเสริมสร้างของตนเอง โดยมีประเด็นที่มุ่งศึกษาในงานวิจัยนี้ คือ 1) การรับรู้ของครูเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของตนเองใน การตัดสินใจระดับชั้นเรียนและระดับสูงกว่าชั้นเรียน 2) ความพึงพอใจของครูเกี่ยวกับการมี ส่วนร่วมในการตัดสินใจของตนเอง 3) ความสนใจความสมัครใจของครูในการมีส่วนร่วมใน กิจกรรมการตัดสินใจและได้รับความรู้และทักษะ ซึ่งช่วยให้สามารถตัดสินใจได้อย่างมี

ประสิทธิภาพมากขึ้น และ 4) ความสัมพันธ์ระหว่างบทบาทการตัดสินใจของครูกับความพึงพอใจในวิชาชีพครู/ความรู้ที่ผูกพันต่อวิชาชีพโดยรวมของตน ประชากรในการวิจัยนี้คือครูประถมศึกษาในโรงเรียนเขตชานเมือง 2 เขตทางตอนใต้ของรัฐแคลิฟอร์เนีย ตัวอย่างประชากรคือครูจำนวนครึ่งหนึ่งของโรงเรียนในแต่ละเขต รวมทั้งสิ้น 201 คน ซึ่งตอบแบบสอบถามและได้สัมภาษณ์ครู 2 คนและผู้บริหารของแต่ละโรงเรียนรวม 11 แห่ง และผู้ช่วยหัวหน้าสำนักงานการศึกษาของแต่ละเขต ผลการวิจัยพบว่า ครูให้คุณค่าแก่บทบาทในการตัดสินใจด้วยตนเองในชั้นเรียนของตนสูง และวัฒนธรรมของโรงเรียนได้ช่วยสนับสนุนบทบาทนี้ แม้ว่าครูไม่ค่อยได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมการตัดสินใจที่สูงกว่าระดับชั้นเรียนบ่อยครั้งนัก กล่าวคือครูมีส่วนร่วมในการตัดสินใจบ้างเป็นบางครั้ง โดยปกติครูพอใจที่จะมีส่วนร่วมในการตัดสินใจที่จะกระทบกระเทือนต่อความเป็นอิสระของตนเองหรือรบกวนโปรแกรมการจัดการเรียนการสอนของตน ผู้วิจัยได้เสนอว่า ไม่ใช่ครูทุกคนที่มีความเต็มใจในการได้รับการเสริมสร้างพลัง ครูส่วนใหญ่สนใจในระดับ “น้อย” หรือ “พอสมควร” ที่เข้าร่วมในกิจกรรมการตัดสินใจและได้รับความรู้ ครูระบุปัญหาที่ไม่เข้าร่วม คือ เสียเวลาในการดูแลเด็กและเวลาส่วนตัวของตัวเอง นอกจากนี้ปัจจัยในโรงเรียนที่มีผลต่อการรับรู้ของครู คือ ครูมีอิสระในการมีส่วนร่วม มีความพึงพอใจในการตัดสินใจและมีความสมัครใจที่จะเข้าร่วมในกิจกรรมการตัดสินใจตลอดจนความพึงพอใจในวิชาชีพ

พอร์เตอร์ (Porter, 1991) ได้วิจัยเกี่ยวกับการเสริมสร้างครูในโรงเรียนประถมศึกษา มีวัตถุประสงค์เพื่ออธิบายถึงการนำโครงการการเสริมสร้างพลังไปใช้ในช่วงระยะเวลา 2 ปี องค์ประกอบของกระบวนการเสริมสร้างพลังครู มีการศึกษาถึงบริบทต่างๆ ได้แก่ ภาวะการเป็นผู้นำ การมีส่วนร่วมของครูในการตัดสินใจ ความเข้มแข็งขององค์กรและความพึงพอใจในวิชาชีพครู กรณีศึกษาของงานนี้ คือ โรงเรียนในชนบทที่ประกอบด้วยนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3-5 จำนวน 930 คนและบุคลากร 50 คน ใช้เทคนิคเชิงปริมาณและคุณภาพ ภายในสถานการณ์ตามธรรมชาติของโรงเรียน เก็บรวบรวมโดยใช้เวลา 2 ปี ด้วยการสังเกต การสัมภาษณ์ การตอบแบบสอบถาม การบันทึกภาคสนามและการศึกษาเอกสารต่าง ๆ ทั้งของโรงเรียนและเขตการศึกษา กระบวนการวิเคราะห์เชิงปริมาณ ใช้การวิเคราะห์ซึ่งบรรยายและวิเคราะห์ค่าสหสัมพันธ์ การวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียวและการทดสอบค่า T กระบวนการวิเคราะห์เชิงคุณภาพมุ่งวิเคราะห์เนื้อหาและประเด็นที่เกิดขึ้น โดยใช้แหล่งข้อมูลที่หลากหลาย ข้อมูลทั้งหมดได้นำมาตีความในบริบทของกรณีศึกษานั้น ผลการศึกษาพบว่า 1) ครูต้องการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจที่มีผลกระทบโดยตรงต่อชั้นเรียนของตน 2) ครูรับรู้ว่าตนมีอิทธิพลในการตัดสินใจในเรื่องเกี่ยวกับเทคนิควิธีการสอนได้มากกว่าการตัดสินใจเชิงการบริหาร 3) ครูอยู่ในสภาพที่ขาดโอกาสตัดสินใจ

4) ผู้บริหารมีบทบาทสำคัญในการกำหนดและควบคุม โครงสร้างและกระบวนการตัดสินใจ
 5) บทบาทนักเรียนและ โครงสร้างในชั้นเรียนยังคงเป็นแบบดั้งเดิม 6) ผู้บริหารและครูใช้การสื่อสาร
 อย่างไม่เป็นทางการเพื่ออิทธิพลต่อการตัดสินใจ และ 7) ครูมีความพึงพอใจกับหน้าที่การงาน
 ของตน ซึ่งสรุปผลได้ว่า โรงเรียนที่มีโครงสร้างแบบดั้งเดิมจะต้องมีการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้าง
 เพื่อสามารถมีการเสริมสร้างพลัง โดยมีผู้บริหารเป็นหัวใจสำคัญที่จะต้องสร้างสภาพแวดล้อมที่มี
 ช่องทางการสื่อสารแบบต่างๆ ที่สลับซับซ้อนและบรรยากาศที่ช่วยให้เกิดการตัดสินใจ และครูมี
 บทบาทที่ช่วยให้เกิดความเท่าเทียมกันกับผู้บริหารในการตัดสินใจ รวมทั้ง นักเรียนร่วมรับผิดชอบ
 ต่อโอกาสทางการศึกษาของตน

โรซา (Rosa, 1996) ได้วิจัยศึกษาหลายกรณีโดยศึกษาที่คณะของครูต่อการสอน
 แบบร่วมมือในโปรแกรมการเรียนร่วมระดับปฐมวัย ในระบบโรงเรียนเมืองนิวยอร์ก ได้มีการศึกษา
 ทีมงาน 3 ทีม แต่ละทีมประกอบด้วยครูปกติ 1 คน และ ครูการศึกษาพิเศษ 1 คน ในชั้นอนุบาล
 ปีที่ 1 - 2 และชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ที่มีเด็กพิเศษเรียนร่วม งานวิจัยนี้มุ่งศึกษาถึงความสัมพันธ์ทาง
 บทบาทระหว่างครู ซึ่งได้ใช้วิธีการสัมภาษณ์ การสังเกตชั้นเรียน การสังเกตการวางแผนร่วมกัน
 ของทีมงานและการศึกษาเอกสารต่างๆ เป็นระยะเวลากว่า 8 เดือน มีการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการใส่
 รหัส การสรุปเชิงบรรยาย เป็นรายประเด็น การวิเคราะห์แบบข้ามเขต ในทุกกรณีศึกษาครูการศึกษา
 ปกติและครูการศึกษาพิเศษ ระยะเวลาได้รับรู้บทบาทของครูการศึกษาพิเศษว่าเป็นผู้ฝึกระเบียบวินัย
 ให้เด็ก และมองว่าครูการศึกษาปกติเป็นผู้เชี่ยวชาญในเนื้อหาวิชา ครูทุกคนให้ข้อมูลว่าไม่ได้รับ
 การเตรียมทางวิชาชีพหรือมีประสบการณ์การสอนที่ผ่านมาอย่างเพียงพอที่จะเป็นการเตรียมสำหรับ
 ความร่วมมือที่ต้องเกิดขึ้นในชั้นเรียน การตระหนักในความสำเร็จ การยอมรับจุดเด่น จุดอ่อน
 ศักยภาพและความเชี่ยวชาญของกันและกันมีความสำคัญมากในการทำให้การประนีประนอม
 ได้ผลสำเร็จ ครูเห็นด้วยว่าแนวคิดการสอนแบบร่วมมือเป็นเรื่องที่ดีและตนเองไม่ต้องการกลับไป
 ทำงานตามลำพังอีกครั้ง ผลการวิจัยนี้พบว่า การสอนแบบร่วมมืออาจถือได้ว่าเป็นเครื่องมือที่มี
 คุณค่าในการปฏิรูปทางการศึกษา หากครูได้รับการสนับสนุนอย่างเพียงพอ และได้รับโอกาสที่จะ
 แบ่งปันความชำนาญของตน ก็สามารถจะสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่มีคุณค่าสูงชันสำหรับเด็ก
 ทุกคน นับสู่การปฏิบัติในโรงเรียน ได้แก่ ความจำเป็นต้องมีการพัฒนาทางวิชาชีพ การทำงานร่วม
 กันเป็นทีม ต้องอาศัยมากกว่าการกำหนดให้มีเวลาวางแผนร่วมกันและมีนักเรียนคนเดียวกัน ครูที่
 ค้นเคยกับการทำงานตามลำพังย่อมไม่อาจเปลี่ยนการปฏิบัติตนของตนเองในอดีตได้หากไม่ได้รับ
 การฝึกอบรมที่เหมาะสม หรือไม่อาจถือได้ว่าครูมีทักษะในการทำงานร่วมกับผู้อื่นเป็นอย่างดีอยู่
 ก่อนแล้ว

4.2 งานวิจัยในประเทศ

สมพร เสวีวัลลภ (2539) ได้ทำการวิจัยเพื่อศึกษาสภาพและปัญหาการพัฒนาบุคลากรในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร โดยใช้แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ผู้บริหารที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาของกรุงเทพมหานคร จำนวน 289 คน ผลการวิจัยพบว่า มีการพัฒนาตามขั้นตอน กำหนดนโยบาย จุดมุ่งหมายและมีการสำรวจความต้องการของบุคลากร วางแผนพัฒนาบุคลากร กำหนดแผนงาน เพื่อพัฒนาความรู้ ทักษะและเจตคติในการปฏิบัติการให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้น กิจกรรมที่จัดเพื่อพัฒนาบุคลากร ได้แก่ การจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ การศึกษาดูงาน การฝึกอบรม การสัมมนาทางวิชาการ การประชุมนิเทศ การศึกษาเพิ่มเติมและการหมุนเวียนสับเปลี่ยนงาน ประเมินผลการพัฒนาบุคลากรโดยประเมินตามแผนที่กำหนดไว้ ปัญหาที่พบคือ ขาดงบประมาณ ขาดผู้ชำนาญในการวิเคราะห์ความจำเป็น ขาดการติดตามและประเมินผล บุคลากรไม่มีโอกาสรับการพัฒนาอย่างทั่วถึงและบุคลากรที่ได้รับการพัฒนาแล้วไม่นำความรู้ที่ได้รับมาปรับปรุงงาน

ประยูรศักดิ์ มงคลประสิทธิ์ (2540) ได้ศึกษาการจัดกิจกรรมและปัญหาในการพัฒนาบุคลากรในโรงเรียนประถมศึกษาตามโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดกรุงเทพมหานคร โดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างและแบบศึกษาเอกสาร ผลการวิจัยพบว่ามีกำหนดนโยบาย กำหนดแผนไว้ในแผนพัฒนาการศึกษา ดำเนินการโดยใช้วิธีประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง กิจกรรมที่จัดเพื่อพัฒนาบุคลากร ได้แก่ การประชุมนิเทศ การประชุมเชิงปฏิบัติการ การสัมมนาทางวิชาการ การหมุนเวียนสับเปลี่ยนหน้าที่ การศึกษาดูงาน นอกสถานที่ การเผยแพร่ข่าวสารทางวิชาการและการเชิญวิทยากรมาให้ความรู้ ปัญหาในการจัดกิจกรรมที่พบคือ ขาดองค์กรที่รับผิดชอบการจัดกิจกรรม งบประมาณไม่เพียงพอ กิจกรรมที่มีปัญหามากที่สุด คือการฝึกอบรม

ประวิต เอราวรรณ์ (2539) ได้ทำการวิจัยโดยใช้การวิจัยแบบสนทนากลุ่มเพื่อศึกษาสภาพการได้รับการเสริมสร้างพลังและความเปลี่ยนแปลงในตัวครู รวมทั้งศึกษาถึงปัจจัยและเงื่อนไขในการเสริมสร้างพลังครู มีการศึกษาบริบทของโรงเรียนและชุมชนโดยการสัมภาษณ์ผู้บริหาร ครูและผู้นำชุมชน การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและการศึกษาเอกสารของโรงเรียน ผลการวิจัยพบว่าเงื่อนไขที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงคือ ลักษณะการบริหารที่สร้างความร่วมมือ การมีส่วนร่วมและการปรับปรุงบรรยากาศในการทำงาน รวมไปถึงระบบการสนับสนุนจากภายนอกโรงเรียนและความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนด้วย โดยปัจจัยในการเสริมสร้าง

พลังครู คือ อิสรภาพในการทำงาน การมอบหมายหน้าที่ การมีส่วนร่วม บรรยากาศในการทำงาน การสร้างทีมงาน ข้อมูลย้อนกลับ การยกย่องยอมรับ ขวัญกำลังใจและรางวัล โอกาสในการเรียนรู้ การให้เกียรติและไว้วางใจ และการยอมรับความผิดพลาดร่วมกัน

สุมาลี ขุนจันดี (2541) ได้ศึกษาแนวคิดและแนวการประยุกต์ใช้เกี่ยวกับการเสริมสร้างพลังครูรวมทั้งศึกษาคุณลักษณะของผู้นำการเปลี่ยนแปลง โดยใช้วิธีวิจัยเชิงบรรยายและได้ส่งแบบสอบถามทางไปรษณีย์ให้กับผู้อำนวยการการประถมศึกษาจังหวัด 76 คน และผู้บริหารโรงเรียนระดับประถมศึกษาดีเด่น 89 คน ซึ่งผลการวิจัยพบว่า เป็นแนวคิดที่มีความเหมาะสมในการนำไปใช้และควรมีการปรับโครงสร้างระบบบริหารในองค์กร โดยวางแผนให้มีการกระจายอำนาจให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการทำงานเป็นทีม และเสริมสร้างพลังให้แก่บุคคลทุกระดับในองค์กร และพบว่า ผู้นำการเปลี่ยนแปลงควรมีลักษณะในด้านต่างๆ คือ ด้านความสามารถในการวางแผนงาน ด้านความปราดเปรื่องในเชิงความคิด ด้านความเป็นประชาธิปไตยในการทำงาน ด้านการมองผู้อื่นในแง่ดี ด้านจริยธรรมและคุณธรรม ด้านความสามารถในการบริหารคนและงาน ด้านการมีเจตคติที่ดีต่อตนเองและงาน ด้านความประพฤติเป็นแบบอย่างที่ดี และด้านความสามารถในการชี้นำผู้อื่น

จริยาภรณ์ สกฤพรหมณ์ (2539) ได้ศึกษาการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการสอนและปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการสอนของครูอนุบาลที่ใช้แนวการสอนภาษาแบบธรรมชาติ ได้ข้อค้นพบคือ ด้านการแสวงหาวิธีการประยุกต์ใช้ ระยะที่ 1 : ก.ลักษณะการสอนที่ยึดเด็กเป็นศูนย์กลาง ใช้ 6 กิจกรรมหลักและหน่วยตามแนวการจัดประสบการณ์ของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ และสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชนเป็นกรอบอย่างเคร่งครัด ข.การสอนมุ่งเน้นการสอดแทรกการเขียนในกิจกรรมที่มีอยู่แล้ว ค.ครูมักถามคำถามในเรื่องการสอนที่ยึดเด็กเป็นศูนย์กลางและแนวการสอนภาษาแบบธรรมชาติ ระยะที่ 2 : ก.ลักษณะการสอนที่ยึดเด็กเป็นศูนย์กลาง ใช้ 6 กิจกรรมหลักและหน่วยเป็นกรอบอย่างยืดหยุ่น ข.การสอนเริ่มขยายจากการเขียนและอ่านจากสิ่งที่เขียนเป็นบูรณาการการฟัง พูด อ่าน เขียน ค.ครูแลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกันเกี่ยวกับพัฒนาการของเด็ก ด้านการรับนวัตกรรม ระยะที่ 1 : ก.การรับนวัตกรรมของครูอยู่ในขั้นรับรู้นวัตกรรมที่ผู้บริหารตัดสินใจรับ ข.ครูใช้หรือปรับกิจกรรม สื่อและสิ่งแวดล้อมโดยอาศัยความรู้จากการถ่ายทอดของผู้บริหาร การอบรมดูงานและการสังเกตการสอนในห้องทดลองของงานวิจัย ค.ครู 2 คน ใช้แนวการสอนภาษาแบบธรรมชาติ ระยะที่ 2 : ก.การรับนวัตกรรมของครูอยู่ในขั้นตัดสินใจด้วยตนเอง ข.ครูคิดกิจกรรม สื่อและสิ่งแวดล้อมที่ตอบสนอง

การริเริ่มของเด็กโดยอาศัยความรู้จากการถ่ายทอดของผู้บริหาร การอบรมดูงานและการเป็นผู้ให้ข้อมูลและตัวอย่างประชากร ค.ครูทั้ง 9 คนใช้แนวการสอนภาษาแบบธรรมชาติ ส่วนปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ระยะเวลาที่ 1 : ก.การสั่งสมความรู้และประสบการณ์ของครู ข.การนิเทศของผู้บริหาร ค.ความเชื่อมั่นในความเป็นผู้นำของผู้บริหาร ระยะเวลาที่ 2 : ก.การสั่งสมความรู้และประสบการณ์อย่างต่อเนื่องและยาวนานของครู ข.โอกาสในการตัดสินใจเกี่ยวกับการสอน ค.พฤติกรรมกรรมการเรียนรู้ของเด็ก ง.อิทธิพลจากเพื่อนร่วมงาน

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง กล่าวได้ว่า การพัฒนาครูนั้นมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง นอกจากการศึกษาสภาพและปัญหาของการพัฒนาครูแล้ว ยังพบงานวิจัยที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อเปลี่ยนแปลงเจตคติ เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการสอน รวมไปถึงมุ่งเสริมสร้างพลังครู จากงานวิจัยดังกล่าวได้ให้ข้อค้นพบที่เป็นประโยชน์ คือ พบปัจจัยต่างๆ ที่เป็นแนวทางส่งเสริมให้การพัฒนาครูมีประสิทธิภาพมากขึ้น ซึ่งงานวิจัยที่มุ่งเปลี่ยนแปลงตัวครูเป็นสำคัญ และยังเป็น การเปลี่ยนแปลงที่มีครูเป็นฐานเช่นนี้ จะส่งผลให้ครูเกิดความพึงพอใจในอาชีพและเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย